

Άννα Δ. Σιάτρα

Νέα ελληνικά

Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία

Υ
ΛΥΚΕΙΟΥ

- * Θεωρία, οδηγίες, εφαρμογές γλώσσας και έκθεσης
- * Θεωρία, εφαρμογές λογοτεχνίας
- * 33 αναλυμένοι θεματικοί κύκλοι
- * Προτεινόμενο λεξιλόγιο για κάθε θεματικό κύκλο
- * 47 κριτήρια αξιολόγησης συνεξέτασης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΖΗΤΗ

Το βιβλίο αφιερώνεται στην οικογένειά μου.

ISBN 978-960-456-525-2

© Copyright: Ιούλιος 2019, Α. Σιάτρα, Εκδόσεις Ζήτη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία

Εκτύπωση

Βιβλιοδεσία

Π. ΖΗΤΗ & ΣΙΑ Ι.Κ.Ε.

18ο χλμ Θεσσαλονίκης-Περαίας

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Χαριλάου Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το νέο μάθημα **Νέα Ελληνικά** προέκυψε από την ενοποίηση δυο μαθημάτων, της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Γλώσσα και Λογοτεχνία αποτελούν πλέον ενιαίο αντικείμενο εξέτασης τόσο των ενδοσχολικών όσο και των πανελλαδικών εξετάσεων για όλους τους υποψηφίους.

Το παρόν βιβλίο προορίζεται για τον μαθητή, ώστε να προετοιμαστεί κατάλληλα στο πανελλαδικώς εξεταζόμενο μάθημα των Νέων Ελληνικών. Παράλληλα, **έχει ως στόχο να αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο για τον εκπαιδευτικό** που αναζητά τρόπους στήριξης της διδακτικής πράξης.

Πιο συγκεκριμένα, αφού ολοκληρωθεί η παράθεση της θεωρίας για τη γλώσσα, την έκθεση και τη λογοτεχνία ακολουθεί η ανάλυση των θεματικών κύκλων. Σε αυτούς, εκτός της τυπικής επιχειρηματολογίας, εμπεριέχονται στίχοι ή αποσπάσματα διαφόρων κειμενικών ειδών (που αφηγούνται, περιγράφουν, εξηγούν, επιχειρηματολογούν), όλα αξιοποιήσιμα στην εκπαιδευτική πράξη καθώς και μια πρόταση λεξιλογίου για την όξυνση της κριτικής αντίληψης του μαθητή. Στο τέλος κάθε θεματικού κύκλου παρουσιάζονται κριτήρια αξιολόγησης που περιέχουν κείμενα λογοτεχνικά και μη. Για κάθε κριτήριο υπάρχει πληθώρα και ποικιλία ασκήσεων που καλύπτουν πλήρως τη διδακτέα-εξεταστέα ύλη. Τα κείμενα επιδιώκεται να έχουν συνάφεια μεταξύ τους, ώστε ο διδάσκων να έχει την ευχέρεια για περισσότερες συνδυαστικές ερωτήσεις. Στο τέλος κάθε κριτηρίου προτείνεται η ενότητα στην οποία ανήκουν, σύμφωνα με τις ομάδες του δικτύου κειμένων του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Τέλος, ακολουθεί μια σειρά πρόσθετων κριτηρίων για τη συνολική αποτίμηση της επίτευξης των διδακτικών στόχων.

Ιούλιος 2019,
Σιάτρα Άννα

Οδηγίες πλοήγησης στο ψηφιακό αρχείο των απαντήσεων

Ανοίγουμε το αρχείο <Answers.pdf> που περιέχεται στο συνοδευτικό CD-ROM (απαιτείται η εφαρμογή Acrobat Reader η οποία διατίθεται δωρεάν από την Adobe Inc).

Πιέζοντας το κουμπί «περιεχόμενα» μεταβαίνουμε στη σελίδα των περιεχομένων. Από τα περιεχόμενα μπορούμε να μεταβούμε στην απάντηση που μας ενδιαφέρει.

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1^{ος} θεματικός κύκλος: Παιδεία, εκπαίδευση, αγωγή .....

2^{ος} θεματικός κύκλος: **Ανεργία, επαγγελματικός προσανατολισμός .....**

3^{ος} θεματικός κύκλος: Φυσικό περιβάλλον, οικολογική καταστροφή, αειφόρος ανάπτυξη .....

Στη συνέχεια μπορούμε να επιστρέψουμε στη σελίδα των περιεχομένων, πιέζοντας το κουμπί «περιεχόμενα».

Με τα δύο βέλη μεταβαίνουμε στην προηγούμενη ή την επόμενη σελίδα.

Πιέζοντας το κουμπί «επιστροφή» επιστρέφουμε στην αμέσως προηγούμενη σελίδα που επισκεφθήκαμε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΕΩΡΙΑ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΗΣ

1^ο ΘΕΜΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	15
Στάδια δημιουργίας της περίληψης συνόλου του κειμένου	15
Στάδια δημιουργίας της περίληψης μέρους του κειμένου	16
Στάδια δημιουργίας περίληψης μιας συνέντευξης	17
Γενικοί κανόνες για τη σύνταξη οποιασδήποτε μορφής περίληψης	17
Τα απαγορευτικά μιας περίληψης	18

2^ο ΘΕΜΑ

A. Η ΠΕΙΘΩ	25
1. Τρόποι πειθούς	25
1.1. Επίκληση στη λογική	26
1.2. Επίκληση στο συναίσθημα	33
1.3. Επίκληση στο ήθος του πομπού	36
1.4. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου	37
1.5. Επίκληση στην αυθεντία	37
2. Μορφές πειθούς	38
2.1. Η πειθώ στη διαφήμιση	38
2.2. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο	39
2.3. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο	41
B. ΒΑΣΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ - ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	44
Τι είναι η επιχειρηματολογία	44
Πώς αναπτύσσεται η επιχειρηματολογία	44
Πώς οργανώνεται η επιχειρηματολογία	44
Η γλώσσα που χρησιμοποιείται σε παραγράφους με επιχειρήματα	44
Γ. ΑΠΟΨΕΙΣ-ΘΕΣΕΙΣ-ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ	45
Διαδικασία εντοπισμού των θέσων του συγγραφέα	45
Δ. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ	46
Οδηγίες για τη διατύπωση ερμηνευτικού σχολίου	49

Οδηγίες για την ανάπτυξη μιας πρότασης με συγκεκριμένο τρόπο	52
Οδηγίες για την ανασκευή μιας πρότασης/άποψης του συγγραφέα	53
Ε. ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	54
Ε.1. Δομικά στοιχεία της παραγράφου	54
Ε.2. Τρόποι ανάπτυξης της παραγράφου	55
<i>Ανάπτυξη με παραδείγματα</i>	55
<i>Ανάπτυξη με σύγκριση και αντίθεση</i>	56
<i>Ανάπτυξη με αιτιολόγηση</i>	57
<i>Ανάπτυξη με ορισμό</i>	57
<i>Ανάπτυξη με διαίρεση</i>	58
<i>Ανάπτυξη με αίτιο και αποτελέσματα</i>	59
<i>Ανάπτυξη με αναλογία</i>	59
<i>Συνδυασμός μεθόδων</i>	60
Ε.3. Βασικές αρχές οργάνωσης της παραγράφου	61
<i>Ειδικότερα για τη συνοχή</i>	61
Στ. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	63
Στ.1. Οι λειτουργίες της γλώσσας	63
Στ.2. Ενεργητική και παθητική σύνταξη	64
Στ.3. Η χρήση των προσώπων	65
Στ.4. Τα σημεία στίξης	67
Στ.5. Μακροπερίοδος-βραχυπερίοδος λόγος	68
Στ.6. Ρηματικές εγκλίσεις	69
Στ.7. Συνδέση προτάσεων	70
Στ.8. Ευθύς-πλάγιος λόγος	71
Ζ. ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ	72
Ζ.1. Το δοκίμιο	72
1. <i>Τα κύρια είδη δοκιμίου</i>	72
2. <i>Η πειθώ στο δοκίμιο</i>	74
3. <i>Η γλώσσα του δοκιμίου</i>	74
Ζ.2. Το άρθρο – Η επιφυλλίδα	74
<i>Σύγκριση των 2 κειμενικών ειδών</i>	75
Ζ.3. Δίκαιος και άδικος λόγος	78
ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ	80
4^ο ΘΕΜΑ	
Α. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	112
Δημόσια ομιλία	112
Επίσημη επιστολή	113

Άρθρο	113
Αποδεικτικό δοκίμιο	113
B. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ	114
Τι ζητά η εκφώνηση ενός θέματος	114
Πώς διακρίνουμε δεδομένα και ζητούμενα	114
Τα δομικά μέρη της έκθεσης	114
Το διάγραμμα για το κύριο μέρος	115
Γ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ: ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	115
Πρόλογος	115
Κύριο μέρος	118
Επίλογος	124

ΘΕΩΡΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

1^ο ΘΕΜΑ

Συνοπτική απόδοση	129
-------------------------	-----

2^ο ΘΕΜΑ - κατανόηση κειμένου

Πρόσωπα	131
Χώρος	133
Χρόνος	134
Κοινωνικό πλαίσιο δράσης	139
Θέματα, ιδέες και αξίες	140
Λογοτεχνικός χαρακτήρας	142
Σύμβολα	143
Φωνές-Σιωπές	144
Σκοποί κειμενικών ειδών	146

2^ο ΘΕΜΑ - γλώσσα

Αφηγηματική πλοκή, ποιητική πλοκή	147
Χαρακτηριστικά παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης	149
Αφηγηματικές τεχνικές	151
<i>A. Είδη αφηγητή</i>	151
<i>B. Οπτική γωνία</i>	154
<i>Γ. Εστίαση</i>	154
Αφηγηματικοί τρόποι	155
Ρηματικά πρόσωπα	159
Το ύφος	160
Εκφραστικά μέσα	163

Σχήματα λόγου	164
Ρεύματα και Σχολές 19 ^{ου} και 20 ^{ου} αιώνα	167
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΡΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΟΛΩΝ	176

3^ο ΘΕΜΑ

Αξιολόγηση ιδεών, στάσεων και συμπεριφορών	180
Σύγκριση ιδεών, στάσεων, συμπεριφορών του κειμένου με σύγχρονες ιδέες, στάσεις και συμπεριφορές	182
Μετασχηματισμός του αρχικού κειμένου	184

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αφηγηματικά είδη	185
Βασικά χαρακτηριστικά ποιητών και πεζογράφων	187
Διονύσιος Σολωμός	187
Καβάφης	188
Καρυωτάκης	189
Σεφέρης	189
Γιάννης Ρίτσος	190
Οδυσσέας Ελύτης	191
Γεώργιος Βιζυηνός	191
Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης	192

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1^{ος} θεματικός κύκλος: Παιδεία, εκπαίδευση, αγωγή	195
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Σ. Καλύβας, Οι θεμελιώδεις αξίες της παιδείας</i>	203
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Ν. Καζαντζάκης, Αναφορά στον Γκρέκο</i>	204
2^{ος} θεματικός κύκλος: Ανεργία, επαγγελματικός προσανατολισμός	208
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Γ. Κωνσταντινίδης, <i>Οι Έλληνες ξενιτεύονται. Ως πότε ακόμα;</i>	211
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Κ. Καρυωτάκης, Δημόσιοι υπάλληλοι</i>	213
3^{ος} θεματικός κύκλος: Φυσικό περιβάλλον, οικολογική καταστροφή, αιεφόρος ανάπτυξη	216
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Α. Καραγιάννης, Μεταξύ Ανάπτυξης και προστασίας του Φυσικού Περιβάλλοντος</i>	222
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Α. Παπαδιαμάντης, Όνειρο στο κύμα</i>	224
4^{ος} θεματικός κύκλος: Κοινωνική παθογένεια: βία, εγκληματικότητα, νεανική βία, σχολική βία	227
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Σ. Βούλγαρη, Bullying, μια σύγχρονη επιδημία</i>	233
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Β. Παπαθεοδώρου, Οι άρχοντες των σκουπιδιών</i>	234

5^{ος} θεματικός κύκλος: Ανθρώπινα δικαιώματα	238
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Β. Πανταζής, <i>Ανθρώπινα δικαιώματα, ιδιότητα του πολίτη και εκπαίδευση στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης</i>	243
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Μ. Κλιάφα, <i>Ο κόσμος βαριέται να διαβάξει θλιβερές ιστορίες</i>	244
6^{ος} θεματικός κύκλος: Επιστήμη - Τεχνολογία	247
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Σ.Ι. Καργάκος, <i>Επιστήμη και τεχνολογία</i>	251
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Μπ. Μπρεχτ, <i>Γαλιλαίος</i>	253
7^{ος} θεματικός κύκλος: Ειρήνη - Πόλεμος	255
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Γ. Τσιάκαλος, <i>Εκπαίδευση για την ειρήνη</i>	258
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Στρ. Μυριβήλης, <i>Ο λόφος με τις παπαρούνες</i>	260
8^{ος} θεματικός κύκλος: Πατριωτισμός - Εθνικισμός	263
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Χ. Γιανναράς, <i>Λέξεων δεινή καπηλεία</i>	266
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Γ. Σεφέρης, <i>Επί Ασπαλάθων</i>	267
9^{ος} θεματικός κύκλος: Δημοκρατία - Προπαγάνδα	270
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Α. Πρίφτη, <i>Δημοκρατία και προπαγάνδα</i>	274
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Οδ. Ελύτης, <i>Εν λευκώ</i>	275
10^{ος} θεματικός κύκλος: Οικογένεια και θέση της γυναίκας	279
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Ι.Ν. Ξηροτύρης, <i>Η οικογένεια</i>	283
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Ν. Καζαντζάκης, <i>«Η Μητέρα μου»</i> (απόσπασμα)	284
11^{ος} θεματικός κύκλος: Θανατική ποινή - Νόμοι - Ποινές	287
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Χ. Ζαραφονίτου, <i>Το θερμοκήπιο της εγκληματικότητας</i>	291
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Α. Καμύ, <i>Ο ξένος</i> (απόσπασμα)	293
12^{ος} θεματικός κύκλος: Ανθρωπισμός - Ατομικισμός - Εθελοντισμός	297
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Γ. Σκαλκέας, <i>Επιστήμη και ανθρωπισμός</i>	303
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Μ. Χατζιδάκις, <i>Το νησί των συναισθημάτων</i>	305
13^{ος} θεματικός κύκλος: Παράδοση - Μνημεία	308
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Μ. Χατζιδάκις, <i>Η σημασία της παράδοσης στον καιρό μας</i>	312
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Κ. Παλαμάς, <i>«Όσο περνάν τα χρόνια μου»</i>	314
14^{ος} θεματικός κύκλος: Ευρωπαϊκή Ένωση	317
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Α. Βιστωνίτης, <i>Η νέα ταυτότητα μιας γηραιάς ηπείρου</i>	320
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Γ. Θεοτοκάς, <i>Ελεύθερο πνεύμα</i>	322
15^{ος} θεματικός κύκλος: Ελεύθερος χρόνος - Ψυχαγωγία	325
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i> Μ. Αθανασίου, <i>Η χαμένη τέχνη της χαλάρωσης</i> ...	328
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i> Μ. Ντυράς, <i>Κάνοντας σινεμά</i>	330

16^{ος} θεματικός κύκλος: Εφηβεία - Νεότητα - Τρίτη ηλικία	333
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Τ. Καραϊσκάκη, Μικροί παίκτες σε μεγάλα γήπεδα</i> ...	337
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Κ. Καβάφης, Ένας γέρος</i>	338
17^{ος} θεματικός κύκλος: Διαφήμιση-Καταναλωτισμός	341
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Κατανάλωση ή δημοκρατία;</i>	345
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
A. Huxley, Ο θαυμαστός καινούριος κόσμος (απόσπασμα)	346
18^{ος} θεματικός κύκλος: Ρατσισμός-Μειονότητες-Ξενοφοβία	349
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Θ. Γεωργιάδης, «Ρατσισμός»</i>	352
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Μ. Λουντέμης, «Συννεφιάζει»</i>	354
19^{ος} θεματικός κύκλος: Λαϊκισμός	358
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Α. Χατζής, Ο λαϊκισμός στον 21^ο αιώνα</i>	361
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Τζ. Όργουελ, 1984 (απόσπασμα)</i>	362
20^{ος} θεματικός κύκλος: Τουρισμός	365
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Σ. Καλύβας, Το μέλλον του τουρισμού, ο τουρισμός του μέλλοντος	369
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Ν. Καζαντζάκης, «Ταξιδεύοντας»</i>	370
21^{ος} θεματικός κύκλος: Διαδίκτυο-Η/Υ	373
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Ι. Ελαφρός, Έφηβοι «παγιδευμένοι» στο Διαδίκτυο</i> ...	377
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Μ. Βαφόπουλος, «Πώς θα ζήσω με το διαδίκτυο;»</i>	379
22^{ος} θεματικός κύκλος: Αναλφαβητισμός	382
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Μ. Παπαδόπουλος, «Λειτουργικός αναλφαβητισμός»</i> ..	385
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Μ. Λουντέμης, Ένα παιδί μετράει τ' άστρα (απόσπασμα)</i> ..	387
23^{ος} θεματικός κύκλος: Γλώσσα	392
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Γ. Μπαμπινιώτης, Μάθε παιδί μου, Ελληνικά...</i>	396
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Ν. Βρεττάκος, Η Έλληνική γλώσσα</i>	398
24^{ος} θεματικός κύκλος: Πνευματικός άνθρωπος	400
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Π. Μπουκάλας, Και πάλι για τη «σιωπή των διανοουμένων»	403
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Τ. Λιβαδειτής, Ο άνθρωπος με το ταμπούρλο</i>	404
25^{ος} θεματικός κύκλος: Αλλοτρίωση-Μαζοποίηση-Κομφορμισμός	
-Πρόσωπο-Προσωπείο	408
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Ρ. Ντομπέλλι, «Η τέχνη της καθαρής σκέψης»</i>	413
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Μ. Καραγάτσης, Η μεγάλη Χίμαιρα (απόσπασμα)</i>	414
26^{ος} θεματικός κύκλος: Ελευθερία	417
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Τ. Τοντορόφ, Τι σημαίνει ελευθερία;</i>	421
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Ρ. Elyard, Ελευθερία (απόσπασμα)</i>	423

27^{ος} θεματικός κύκλος: Αυτοκριτική - Αυτογνωσία	426
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Ευ. Καναβιτσάς, <i>Ο δύσκολος δρόμος προς την αυτογνωσία</i>	430
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Φ. Πεσσόα, Το βιβλίο της ανησυχίας (απόσπασμα)</i>	431
28^{ος} θεματικός κύκλος: Αθλητισμός	435
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Γ. Πανούσης, <i>Τη βία στα γήπεδα τη γεννάει το σύστημα</i>	438
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Γ. Κοντός, Ο αθλητής του τίποτα (απόσπασμα)</i>	440
29^{ος} θεματικός κύκλος: Τέχνη	444
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Πώς η τεχνολογία αλλάζει την τέχνη</i>	
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Κ.Π. Καβάφης, Εκόμισα εις την τέχνη</i>	449
30^{ος} θεματικός κύκλος: ΜΜΕ	452
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Ου. Έκο, Για έναν σημειολογικό ανταρτοπόλεμο</i>	
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Μπ. Μπρεχτ, «Δυσκολίες για να γράψει κανείς την αλήθεια»	456
31^{ος} θεματικός κύκλος: Μεσσιανισμός	460
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Σ. Τριανταφύλλου, Πολιτικός μεσσιανισμός</i>	
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Τ. Τοντορόφ, Ευελιξία και κινητικότητα</i>	464
32^{ος} θεματικός κύκλος: Παγκοσμιοποίηση	468
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Α. Γκουτιέρες, <i>Για μια παγκοσμιοποίηση χωρίς αποκλεισμούς</i>	471
<i>Λογοτεχνικό κείμενο:</i>	
Ν. Καζαντζάκης, <i>Ταξιδεύοντας Β', Ιαπωνία - Κίνα (απόσπασμα)</i>	472
33^{ος} θεματικός κύκλος: Βιβλίο	475
<i>Μη λογοτεχνικό κείμενο: Μ. Αθανασίου, Αγάπα, παιδί μου, το βιβλίο</i>	
<i>Λογοτεχνικό κείμενο: Α. Χριστόπουλος, Βαρελοθήκη</i>	480

ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1^ο κριτήριο αξιολόγησης: Παιδεία	483
<i>Κείμενο I: Χ. Σ. Μπελλές, Καλλιεργημένοι διδάσκοντες</i>	
<i>Κείμενο II: Ι. Κονδυλάκης, Ο Πατούχας</i>	484
2^ο κριτήριο αξιολόγησης: Ανεργία	486
<i>Κείμενο I: Γ. Επτακόιλη, Μας λείπετε, αλλά δεν...</i>	
<i>Κείμενο II: Δ. Χατζής, «Ο ντεντέκτιβ», Το τέλος της μικρής μας πόλης</i>	487
3^ο κριτήριο αξιολόγησης: Ανθρώπινα δικαιώματα	489
<i>Κείμενο I: L. Arbour, Ανθρώπινα δικαιώματα, φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός</i> ..	
<i>Κείμενο II: Ν. Εγγονόπουλος, Στην κοιλάδα με τους ροδώνες</i>	490

4^ο κριτήριο αξιολόγησης: Ρατσισμός-Πρόσφυγες-Μετανάστες	491
<i>Κείμενο I: Δ. Σωτηρόπουλος, Η Ευρώπη απέναντι στην πρόκληση της μετανάστευσης</i>	491
<i>Κείμενο II: Δ. Χατζής, Το διπλό βιβλίο</i>	492
5^ο κριτήριο αξιολόγησης: Τεχνολογία-Επιστήμη	494
<i>Κείμενο I: Γ. Γραμματικάκης, Ένας αστρολάβος του Ουρανού και της Ζωής</i>	494
<i>Κείμενο II: Κ. Παρορίτης, Το Πέραμα</i>	495
6^ο κριτήριο αξιολόγησης: Μαζοποίηση-Κομφορμισμός-Προσωπείο	497
<i>Κείμενο I: Ε. Παπανούτσος, Η σκλαβιά του ψεύδους</i>	497
<i>Κείμενο II: Κ.Π. Καβάφης, Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρεύς 628-655 μ.Χ.</i>	499
7^ο κριτήριο αξιολόγησης: Βία - Σχολικός εκφοβισμός	500
<i>Κείμενο I: Β. Αναστόπουλος, Bullying, αυτό το θεριό!</i>	500
<i>Κείμενο II: Γ. Ιωάννου, Τα παρατσούκλια</i>	502
8^ο κριτήριο αξιολόγησης: ΜΜΕ	504
<i>Κείμενο I: Π. Μπουκάλας, Η τηλεθέαση της αναξιοπρέπειας</i>	504
<i>Κείμενο II: Κ. Καβάφης, Τείχη</i>	505
9^ο κριτήριο αξιολόγησης: Φυσικό περιβάλλον	506
<i>Κείμενο I: Γ. Γραμματικάκης, Η κόμη της Βερενίκης</i>	506
<i>Κείμενο II: Μ. Ιορδανίδου, Η αυλή μας</i>	507
10^ο κριτήριο αξιολόγησης: Πατριωτισμός-Εθνικισμός	508
<i>Κείμενο I: Ι. Μάνεσης, Ο διεθνιστικός εθνικισμός και η έξαρση του ρατσισμού</i> ...	508
<i>Κείμενο II: Μ. Παπανικολάου, Τοπίο (απόσπασμα)</i>	509
11^ο κριτήριο αξιολόγησης: Καταναλωτισμός	510
<i>Κείμενο I: Υ. Ν. Harari, Μια εποχή για ψώνια</i>	510
<i>Κείμενο II: Ζ. Βαλάση, Ο παράξενοςπραματευτής</i>	511
12^ο κριτήριο αξιολόγησης: Διαδίκτυο - Μέσα κοινωνικής δικτύωσης	514
<i>Κείμενο I: Μ. Ανδριωτάκης, Οι έφηβοι παγιδευμένοι στα δίκτυα της ψηφιακής κατάθλιψης</i>	514
<i>Κείμενο II: Β. Παπαθεοδώρου, Οι άρχοντες των σκουπιδιών</i>	515
13^ο κριτήριο αξιολόγησης: Ανθρώπινα δικαιώματα	516
<i>Κείμενο I: Κ. Δεληκωσταντής, Ανθρώπινα δικαιώματα: δυτικό ιδεολόγημα ή κληρονομιά ολόκληρης της ανθρωπότητας;</i>	516
<i>Κείμενο II: Τ. Σινόπουλος, Ο καιόμενος</i>	518
14^ο κριτήριο αξιολόγησης: Πόλεμος-Ειρήνη	519
<i>Κείμενο I: Από 700 εκ. νέους εκλάπη βίαια η παιδική τους ηλικία</i>	519
<i>Κείμενο II: Γ. Ιωάννου, Το γάλα</i>	521
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	524

Θεωρία γλώσσας και έκθεσης

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΗΣ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ:

Η θεωρία, οι παρατηρήσεις και οι εφαρμογές που ακολουθούν αφορούν τις ασκήσεις του πρώτου, δεύτερου και τέταρτου θέματος. Ειδικότερα:

1. Το πρώτο θέμα σχετίζεται με τη συνοπτική νοηματική απόδοση από τους μαθητές και τις μαθήτριες μέρους ενός από τα κείμενα ή τη συνοπτική απόδοση των απόψεων που διατυπώνονται σε ένα κείμενο για κάποιο ζήτημα. Το πρώτο θέμα αξιολογείται με 10 μονάδες.
2. Το δεύτερο θέμα αναλύεται σε τρία ερωτήματα, διαφορετικά μεταξύ τους, με δυνατότητα κάποιο/κάποια από αυτά να είναι κλειστού τύπου και με ενδεχόμενη αιτιολόγηση της απάντησης. Ένα από αυτά μπορεί να διαιρείται σε δύο/τρία υποερωτήματα.

Τα ερωτήματα σχετίζονται με:

- α) την αξιοποίηση του πλαισίου των κειμένων,
  - β) την κατανόηση των λόγων και των ενεργειών των υποκειμένων,
  - γ) τον εντοπισμό και την ερμηνευτική προσέγγιση σκοπών, στάσεων, βασικών θέσεων και προθέσεων του συντάκτη / συντακτών των κειμένων, καθώς και την τεκμηρίωση της βασικής ιδέας του συντάκτη του κειμένου,
  - δ) την αξιολόγηση της αποδεικτικής αξίας ιδεών, επιχειρημάτων με μια θέση, άποψη ή ζήτημα που θέτει το κείμενο,
  - ε) λεξιλόγιο, ρηματικά πρόσωπα, στίξη, εκφραστικά μέσα, τρόποι σύνταξης,
- στ) την αναγνώριση και την ερμηνευτική προσέγγιση του τρόπου σύνδεσης και οργάνωσης ιδεών, προτάσεων, παραγράφων ή διαφόρων σημειωτικών τρόπων σε ένα κείμενο, αφού λάβουν οι μαθητές και οι μαθήτριες υπόψη το επικοινωνιακό πλαίσιο και τα κοινωνικά συμφραζόμενα,

Το δεύτερο θέμα αξιολογείται συνολικά με 45 μονάδες (εντάσσονται σε αυτό και ερωτήσεις που αφορούν και το λογοτεχνικό κείμενο).

3. Το τέταρτο θέμα αφορά την γραπτή παραγωγή κριτικού λόγου, 300 έως 400 λέξεις (ανάλογα με τη βαρύτητα του θέματος), το οποίο ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο και ζητεί από τους μαθητές/τριες την ανάπτυξη τεκμηριωμένης προσωπικής γνώμης, τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με προβλήματα, θέσεις, στάσεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις κ.ά. που θέτει το κείμενο/θέτουν τα κείμενα αναφοράς.

Το τέταρτο θέμα βαθμολογείται με 30 μονάδες.

▶ 1ο ΘΕΜΑ

Το πρώτο θέμα σχετίζεται με τη συνοπτική απόδοση (περίληψη) από τους μαθητές και τις μαθήτριες:

- α) συνόλου του κειμένου,
- β) μέρους του κειμένου,
- γ) κειμένου που εντάσσεται σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο (π.χ. περίληψη συνέντευξης).

▶ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περίληψη είναι μια μορφή κειμένου που περιλαμβάνει τη συνοπτική διατύπωση βασικών σημείων, επιχειρημάτων και ιδεών ενός αρχικού κειμένου ή και μέρους αυτού. Αποτελεί ένα ενιαίο κείμενο με συνοχή και ειρμό που μπορεί να αντικαταστήσει το αρχικό κείμενο ή μέρος του.

Στάδια δημιουργίας της περίληψης συνόλου του κειμένου

1ο στάδιο: επεξεργασία του κειμένου

- ▶ Προσεκτική ανάγνωση του κειμένου, κατά την οποία διακρίνει ο μαθητής πρόλογο, κύριο μέρος και επίλογο. Σκοπός η επισήμανση του θεματικού κέντρου. Το θεματικό κέντρο του κειμένου μπορεί να βρίσκεται:
  1. στον τίτλο του κειμένου,
  2. στον πρόλογο,
  3. στον επίλογο,
  4. διάσπαρτο σε όλη την έκταση του κειμένου.
- ▶ Κατανόηση του τρόπου οργάνωσης του κειμένου και των νοηματικών σχέσεων που διαπλέκονται μεταξύ των ιδεών του κειμένου (η συνοχή του κειμένου θα βοηθήσει και στη συνοχή της περίληψης).
- ▶ Εντοπισμός του θέματος κάθε παραγράφου καθώς και των σημαντικότερων λεπτομερειών της παραγράφου και δημιουργία πλαγιότιτλων για κάθε παράγραφο.

Το θέμα εντοπίζεται:

1. στη θεματική περίοδο,
  2. στην κατακλείδα,
  3. είναι δυνατόν να το συνάγουμε από τις λεπτομέρειες.
- Ο πλαγιότιτλος είναι καλό να είναι διευρυμένος, διότι πρόκειται να αποτελέσει περίοδο λόγου στη μελλοντική μου περίληψη.

2ο στάδιο: σύνθεση της περίληψης

- Ως προς το περιεχόμενο:
- διατύπωση του θεματικού κέντρου του κειμένου στην πρώτη περίοδο της περίληψης,
  - διατύπωση των κύριων ιδεών του κειμένου και όσων από τις δευτερεύουσες είναι απαραίτητες,
  - παράλειψη των ανούσιων στοιχείων του κειμένου,
  - αποφυγή προσωπικών χαρακτηρισμών για το κείμενο.
- Ως προς τη δομή:
- ιεραρχούμε τις ιδέες με βάση το κείμενο,
  - επιλέγουμε τις κατάλληλες διαρθρωτικές λέξεις,
  - αποφεύγουμε τη φορτική χρήση διαρθρωτικών λέξεων.
- Ως προς τη γλώσσα:
- αποφεύγουμε αυτούσιες μεταφορές τμημάτων του κειμένου,
  - είμαστε ακριβείς.

3ο στάδιο: έλεγχος

- Έλεγχος μορφής και δομής.
- Καταμέτρηση λέξεων.

Στάδια δημιουργίας της περίληψης μέρους του κειμένου

Ενδέχεται να ζητηθεί από τους μαθητές να δημιουργήσουν μια περίληψη ενός τμήματος του κειμένου. Το τμήμα αυτό συνήθως είναι δύο ή τρεις παράγραφοι με νοηματική συνάφεια μεταξύ τους. Το νέο περιληπτικό κείμενο που θα προκύψει δεν θα υπερβαίνει τις 50-60 λέξεις.

Διαδικασία που ακολουθεί ο μαθητής για την περίληψη τμήματος του κειμένου:

- 1) Προσεκτική ανάγνωση των παραγράφων και επισήμανση του νοηματικού τους κέντρου. Το νοηματικό κέντρο θα τοποθετηθεί στην πρώτη περίοδο της περίληψης. Τυπική φράση έναρξης: Στο απόσπασμα του κειμένου ο συγγραφέας πραγματεύεται...

- 2) Άντληση βασικών πληροφοριών-επιχειρημάτων του συγγραφέα από τις λεπτομέρειες της κάθε παραγράφου. Οι πληροφορίες που επιλέγονται οφείλουν να στηρίζουν το νοηματικό κέντρο της περίληψης.
- 3) Χρήση κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων, ώστε να διαφαίνονται οι νοηματικές σχέσεις που διέπουν το αρχικό κείμενο.

Στάδια δημιουργίας περίληψης μιας συνέντευξης

Στην περίπτωση που το κείμενο που μας δόθηκε αποτελεί συνέντευξη καταγράφουμε στην πρώτη περίοδο της περίληψης ποιος δίνει τη συνέντευξη, σε ποιον τη δίνει και ποιο είναι το βασικό θέμα της συνέντευξης. Από εκεί και μετά ακολουθούμε τα βασικά στάδια δημιουργίας μιας περίληψης. Οι ερωτήσεις αποτελούν σημαντικό βοήθ, καθώς είναι οι άξονές μας για τη δημιουργία πλαγιότιτλων. Μπορούμε ενδεικτικά να χρησιμοποιήσουμε και κάποιες φράσεις για να αναδειχθεί το είδος:

- *Απαντώντας σε ερώτηση του δημοσιογράφου...*
- *Σε ερώτηση σχετικά με... απαντά...*

Γενικοί κανόνες για τη σύνταξη οποιασδήποτε μορφής περίληψης

- Αντί για τα ρήματα λέει και αναφέρει χρησιμοποιούμε εναλλακτικά:
  1. *αναλύει, εξετάζει, παραθέτει, παρουσιάζει, διατυπώνει*
  2. *υποστηρίζει, δηλώνει, επισημαίνει, διαπιστώνει, εκτιμά*
  3. *αναζητά, διερευνά, εμβαθύνει*
  4. *τονίζει, υπογραμμίζει*
  5. *προσθέτει, εξηγεί, ερμηνεύει*
  6. *αντικρούει, αρνείται*
  7. *αναγνωρίζει, προτείνει*
  8. *συμπεραίνει, καταλήγει*
- Αντί της παρατακτικής σύνδεσης διαδοχικών ρημάτων με υποκείμενο τον συγγραφέα μπορούμε:
  - 1) Να χρησιμοποιήσουμε το σχήμα: *μετοχή-ρήμα (π.χ. Διερευνώντας... επισημαίνει ότι...)*.
  - 2) Να χρησιμοποιήσουμε προτάσεις όπως: *κατά την εκτίμησή του, σύμφωνα με την άποψή του, κατά τη γνώμη του.*
- Χρησιμοποιούμε διαρθρωτικές λέξεις λαμβάνοντας πάντα υπόψη το νόημα του αρχικού κειμένου (π.χ. αρχικά, επιπλέον, επίσης, ακόμα, επιπρόσθετα, από τη μια – από την άλλη, ωστόσο κ.λπ.)

ΤΑ ΑΠΑΓΟΡΕΥΤΙΚΑ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

1. Παραδείγματα,	8. αναλογίες,
2. απαρίθμηση εννοιών,	9. κάθε είδους κριτική ή σχολιασμός ή αξιολόγηση του αρχικού κειμένου,
3. ασύνδετα σχήματα,	10. υπερβολικές γενικεύσεις και αφαιρέσεις,
4. ερωτήσεις,	11. ποιητικός, μεταφορικός λόγος,
5. παρενθετικές προτάσεις,	12. α' πληθυντικό πρόσωπο,
6. επεξηγήσεις,	13. ρήματα «μιλάει», «λέει».
7. συγκρίσεις,	

Εφαρμογή

Να γίνει η περίληψη του κειμένου σε 100-120 λέξεις.

Για την «πολιτιστική πολυμορφία»

Από τα μέσα περίπου του 19ου αιώνα καταγράφεται η υψηλότερη μεταναστευτική ροή (Β. και Ν. Αμερική, Αυστραλία, Ν. Αφρική), ενώ στον αιώνα που έδωσε και ιδίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την εδραίωση του «ψυχρού πολέμου» ανάμεσα στο δυτικό και το ανατολικό μέρος της Ευρώπης επικράτησε στο μεν πρώτο η ελεγχόμενη μετανάστευση (ως το 1970) και στο δεύτερο η πλήρης απαγόρευση των μετακινήσεων.

Μόλις πρόσφατα αναζωπυρώθηκε η συζήτηση για την ανάγκη ενός νέου κύματος μεταναστών (πολλών εκατομμυρίων) στις χώρες της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς για να διατηρηθεί ο ενεργός πληθυσμός και το εργατικό της δυναμικό (προφανώς όλων των «βαθμίδων», με έμφαση στις «χαμηλότερες») σταθεροποιημένο ως το 2050 (ως πρώτη δόση θεωρούνται οι τετρακόσιες περίπου χιλιάδες που μετακινήθηκαν από τις όμορες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης).

Σε κάθε περίπτωση το τοπίο μετά το 1989 έχει ριζικά τροποποιηθεί, με την αθρόα είσοδο οικονομικών και πολιτικών προσφύγων που ωθήθηκαν στον ξεριζωμό και την περιπλάνηση λόγω της πτώσης των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού», της δημιουργίας νέων εθνικών κρατών, των «εθνοκαθάρσεων», των τοπικών πολέμων και της περαιτέρω εξαθλίωσης του « τρίτου κόσμου». Ακόμη και στη χώρα μας οι πρόσφατοι μετανάστες αποτελούν το 5% του

1§: Μεταναστευτικές διακυμάνσεις κατά τον 19ο και 20ό αιώνα.

2§: Αναζωπύρωση συζήτησης για νέο κύμα μεταναστών σταθερό για έτη.

3§: Είσοδος μεταναστών μετά το 1989 για οικονομικοπολιτικούς λόγους.

συνολικού πληθυσμού, το 9% του ενεργού και το 20% της μισθωτής εργασίας.

Με αυτά τα «δεδομένα» πώς αντιμετωπίζεται ο «ξένος» των ημερών μας; Δεν είναι παράδοξο στις δημοσκοπήσεις που σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται ως λήψη του ζητούμενου να εμφανίζονται υψηλά ποσοστά (περίπου τα 2/3 των ερωτηθέντων) όσων τον εκλαμβάνουν ως δημόσιο «κίνδυνο» και ακένωτη πηγή εγκλημάτων. Πρόκειται για την ιδεολογική «γαργάρα» της περιθωριοποίησής του, όταν δραστηριοποιούνται ρατσιστικά κόμματα ή κόμματα επιρρεπή στη ρατσιστική δημαγωγία, ψηφίζονται αυστηρότερα μέτρα ελέγχου των υποψηφίων μεταναστών, διευκολύνονται πρακτικές ελαστικότητας στην προσφορά εργασίας, με εποχιακές και ανθυγιεινές ασχολίες, που επιφέρουν τη φτηνή αναπαραγωγή των εργαζομένων/απασχολούμενων και ενθαρρύνουν τον διαχωρισμό τους με φυλετικά κριτήρια.

Ο «ρατσισμός» λοιπόν ως σχέση ανισότιμων μερών της ίδιας κοινωνίας μετατρέπει την «ετερότητα» ή απλώς τη «διαφορετικότητα» σε εχθρότητα, με την εμπέδωση «προκαταλήψεων» και «ξενοφοβίας» που συνεπάγεται την αδιάπτωτη εχθρότητα των ξενοφερμένων. Βέβαια τα «*praejudicia*», ό,τι δηλαδή είναι πριν από κάθε λογική κρίση και από κάθε θεσμό δικαίου, εκπορεύονται και διαχέονται με το «ζεστό» και το «κρύο» του ίδιου κρουνού: «εκ των άνω», ως στοιχεία της κυρίαρχης ιδεολογίας ή ως δραστικό της υποσύνολο, με την επενέργεια «διανοουμένων», γνωστών και μη εξαιρετέων, και «εκ των κάτω», στο πλαίσιο των πιεστικών καθημερινών αναγκών επιβίωσης και συμβίωσης.

Ο άνωθεν κατευθυνόμενος ρατσισμός έχει υποστεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες, μετά τη γενικευμένη αντίθεση προς τις ναζιστικές θηριωδίες, και παρά τις θνησιγενείς απόπειρες αποενοχοποίησης και απώθησης του ολοκαυτώματος, μια ορισμένη μεταλλαγή: έθεσε σε δεύτερη μοίρα ή αγνόησε τη «φυλή» για να προτάξει τις πολιτιστικές διαφορές των εθνικών ή εθνοτικών ομάδων που από ιστορικό δημιούργημα αντιμετωπίζονται ως η δεύτερη «φύση» τους. Διαφορές δηλαδή γλωσσών, εθίμων, θρησκειών που αποτέλεσαν το εφαλτήριο εκρατισμού του «δικαιώματος στη διαφορά»: πριν απ' όλα τίθεται το «δικαίωμα» προστασίας, σε ένα πλέγμα «επιθετικής ετοιμότητας», της «ταυτότητάς» «μας» ως Γάλλων, Ισπανών κ.λπ.

Ο κάτωθεν φιλτραρισμένος ρατσισμός έχει θεσμικό υπόβαθρο και αφορά στο σύνολο των διακρίσεων που υφίστανται στη δουλειά, στη στέγαση, στην εκπαίδευση, στην περίθαλψη κ.λπ.. Υπόκειται με άλλα λόγια ένα καθορισμένο πλέγμα κοινωνικών ανισοτήτων και σύστοιχης καταπίεσης, κατά τη διεργασία περιθωριοποίη-

48:

Εχθρότητα απέναντι στους ξένους και εκμετάλλευση από γηγενείς.

58:

Δημιουργία προκαταλήψεων και ξενοφοβίας λόγω ετερότητας που επιβάλλονται από κυρίαρχες ιδεολογίες και ανάγκη επιβίωσης.

68:

Διαφοροποίηση ρατσισμού με έμφαση στις πολιτιστικές διαφορές εθνών.

78:

Διακρίσεις και αποκλεισμός των ξένων από την εργασία και τα δημόσια αγαθά.

ησης κοινωνικών ομάδων, δηλαδή κατά τη δυσχερή πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και συναφώς στα δημόσια αγαθά που η αντίληψη των σημερινών κοινωνιών προσγράφει στην αξιοπρέπεια του πολίτη.

Παν. Νούτσος

Περίληψη

Το κείμενο αναφέρεται στις διαστάσεις του φαινομένου του ρατσισμού. Αρχικά, καταγράφονται οι μεταναστευτικές διακυμάνσεις κατά τον 19ο και 20ο αιώνα. Και ενώ στη σύγχρονη εποχή αναζωπυρώνεται η συζήτηση για ένα νέο κύμα μεταναστών σταθερό για έτη, το μεταναστευτικό κύμα που προέκυψε από το 1989 για οικονομικοπολιτικούς λόγους δημιούργησε εχθρότητα απέναντι στους ξένους και εκμετάλλευσή του από τους γηγενείς. Η εχθρότητα αυτή μάλιστα επιτείνεται από τη δημιουργία προκαταλήψεων και ξενοφοβίας που υποθάλπονται από την κυρίαρχη ιδεολογία και τις απαιτήσεις συμβίωσης. Ο ρατσισμός, βέβαια, πλέον διαφοροποιήθηκε καθώς έχει δοθεί έμφαση στις πολιτιστικές διαφορές των εθνών. Τελικά, οι πολύμορφες διακρίσεις έχουν οδηγήσει στον αποκλεισμό του ξένου από την εργασία και τα δημόσια αγαθά.

Εφαρμογή

Να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενο της 3ης και 4ης παραγράφου του κειμένου σε ένα κείμενο 60-70 λέξεων.

Οι ήπιες μορφές τουρισμού και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός θα μπορούσαν να συμβάλουν στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης. Στη σημερινή κινητικότητα των λαών ο τουρισμός αποκτά για την Ευρώπη μια νέα διάσταση, πέρα από το συμβατικό περιεχόμενό του ως πηγής εθνικού εισοδήματος για τις ελκυστικές τουριστικά χώρες και ως αγαθού ποιότητας ζωής για τους τουρίστες. Αποτελεί μια ευκαιρία προσέγγισης των κατοίκων της Ευρώπης, καθώς και των κοινωνιών που αναπτύσσονται στα πλαίσια της Ευρώπης αλλά με διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις.

Ο μαζικός συμβατικός τουρισμός στην Ευρώπη ήταν και είναι ως σήμερα, στο μεγαλύτερο ποσοστό του, τουρισμός επίσκεψης μουσείων, μνημείων, ιστορικών χώρων, φαγητού και διασκέδασης (πολλές φορές κακής ποιότητας), χωρίς να δίνεται η ευκαιρία επικοινωνίας των επισκεπτών με τους κατοίκους της χώρας που επισκέπτονται.

Σήμερα αρχίζει να γίνεται συνείδηση ότι η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού, ο τουρισμός στον αγροτικό χώρο και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον, είναι οι πλέον κατάλληλες μορφές τουρισμού που θα μπορούσαν να συμβάλουν: στην καλύ-

τερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης που διευρύνεται και ανακατατάσσεται, στην καλύτερη γνωριμία και επαφή των κατοίκων της Ευρώπης με τον φυσικό πλούτο της αλλά και στη συνειδητοποίησή τους ότι οι φυσικοί πόροι αυτής της ηπείρου πρέπει να προστατευθούν, όχι μόνο για τους σημερινούς κατοίκους αλλά και για τις επόμενες γενιές και στη «διαπαιδαγώγηση» όλων των πολιτών της Ευρώπης στην «ανεκτικότητα» της διαφοράς, είτε αυτή είναι πολιτισμική είτε θρησκευτική.

Σήμερα, κατά τη γνώμη μας, αρχίζει να αναδεικνύεται καθαρότερα η άποψη ότι ο «αγροτουρισμός» δεν πρέπει να συγχέεται με τον «αγροτικό τουρισμό» και τα «ενοικιαζόμενα δωμάτια». Και αυτό διότι, σε πολύ γενικές γραμμές, ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μεν στον αγροτικό χώρο, μπορεί όμως να προσφέρεται από «κάθε μορφής επιχείρηση» και μάλιστα χωρίς «ειδικές ποιοτικές προδιαγραφές».

Η αγροτουριστική παραγωγή αποτελεί τελικά ένα σύνολο ήπιων μορφών τουρισμού οι οποίες έχουν σκοπό να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες και προσδοκίες των τουριστών που επιθυμούν να μετατραπούν, με αυξητική τάση, σε περιηγητές. Οι υπηρεσίες αυτές σχετίζονται κυρίως: Με προσφορά καταλύματος, με διατροφή, με τοπικές πολιτιστικές δραστηριότητες, με υπαίθριες δραστηριότητες, με πληροφόρηση των περιηγητών και με άλλες αναγκαίες υπηρεσίες.

Ο παραπάνω ενδεικτικός κατάλογος υπηρεσιών αναφέρεται, διότι δείχνει την πολυμορφία των ιδιωτικών και δημοσίων φορέων οι οποίοι χρειάζεται να συμμετέχουν για να καλυφθούν οι ανάγκες των περιηγητών αλλά αναδεικνύει συγχρόνως και το γεγονός ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα ο αγροτουρισμός είναι «η οργάνωση των υπηρεσιών και της προσφοράς».

Ο «αγροτικός τουρισμός» και ο «αγροτουρισμός» τα τελευταία 20 χρόνια αποτελούν για την Ευρώπη μια προσπάθεια να συγκρατηθεί και να αναχαιτισθεί η επιθετικότητα του «βιομηχανοποιημένου τουρισμού», να ενταχθούν οι αγροτικές κοινωνίες σε έναν αναλογικότερο καταμερισμό του εθνικού τουριστικού εισοδήματος, να εξασφαλίσουν οι αγρότες συμπληρωματικό εισόδημα, να αναβιώσουν οι παραδοσιακοί οικισμοί, να προταχθεί η πολιτιστική κληρονομιά στο τουριστικό αγαθό, να μετατραπεί ο τουρίστας σε περιηγητή, οδοιπόρο και ταξιδιώτη, να εξανθρωπιστούν οι σχέσεις του επισκέπτη με τους κατοίκους της χώρας και όλοι μαζί να γίνουν ευαίσθητοι στην αξία της φύσης και των πόρων της, ανεξάρτητα από εθνικότητα.

Ο τουρισμός γενικά, κυρίως δε σε χώρες μικρές σαν την Ελλάδα, αποτελεί μια ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία εντάσσεται στις προσπάθειες οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, περιέχει όμως πολλά στοιχεία αστάθειας στις σχέσεις ανθρώπου και περιβάλλοντος και περικλείει πολλούς κινδύνους. Αρκεί να θυμηθούμε ότι σε μικρές κοινωνίες (π.χ. νησιά) ο ανθρώπινος πληθυσμός στην τουριστική περίοδο μπορεί και να δεκαπλασιαστεί, με όλα τα επακόλουθα αυτής της αύξησης για τους τοπικούς φυσικούς πόρους, τους ρυθμούς ζωής της συγκεκριμένης κοινότητας και τον πολιτισμό της. Σε αυτή την κλίμακα του κοινωνικού φαινομένου της απότομης πληθυσμιακής επίθεσης η συμβατική λύση που δίνει ο βιομηχανοποιημένος τουρισμός είναι κατ' ανάγκη επιθετική. Μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα βιάζουν πολλές φορές

το περιβάλλον, «πακέτα» για την καλύτερη «εκμετάλλευση» των τουριστών ετοιμάζονται, αγροτικά προϊόντα γεμάτα χημικά στοιχεία και κακότεχνα προϊόντα «δήθεν» λαϊκής τέχνης παράγονται.

Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα δεν έχει παράδοση συγκρινόμενος με άλλες χώρες τής ΕΕ, έχει όμως τη μικρή αλλά αξιοπρόσεκτη ιστορία του που διδάσκει πώς μπορεί να υλοποιηθεί και να πετύχει ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού σε μια νέα περιοχή. Από την ως σήμερα εμπειρία και σύμφωνα με την έκθεση του εμπειρογνώμονα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Henri Grolleau, το πιο επιτυχημένο πρόγραμμα δομημένου αγροτουρισμού έχει αποδειχθεί το δίκτυο των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών, που ξεκίνησε το 1983 ως ιδέα και πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ισότητας των δύο φύλων και λειτουργεί με αυξανόμενη επιτυχία ως σήμερα έχοντας ανοίξει τον δρόμο σε πολλούς νέους γυναικείους αγροτικούς συνεταιρισμούς σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Τα πρώτα προγράμματα είναι της Πέτρας στη Λέσβο, του Αγίου Γερμανού και των Ψαράδων στις Πρέσπες, στα Μαστιχοχώρια της Χίου, στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας, στη Μαρώνεια της Θράκης, στην Αράχωβα της Βοιωτίας.

Η κυβέρνηση πάντως και οι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη της χώρας έχουν ήδη στη διάθεσή τους πολλά στοιχεία προκειμένου να σχεδιάσουν εθνική πολιτική προώθησης των ήπιων μορφών τουρισμού. Αρκεί να το κάνουν. Πιστεύουμε ότι η προώθηση αυτή των μορφών τουρισμού μπορεί να συμβάλει: α) στη στήριξη του αγροτικού χώρου ο οποίος αστικοποιείται και ο οποίος αποτελεί σήμερα την «κιβωτό» των πολιτισμικών χαρακτηριστικών μας, β) στη χρησιμοποίηση αναξιοποίητων ανθρωπίνων πόρων δημιουργώντας δυνατότητες αυταπασχόλησης.

Χρυσάνθη Λαΐου

Απάντηση

Ο συγγραφέας σε μέρος του κειμένου του αναφέρεται στη συμβολή ήπιων μορφών τουρισμού. Ειδικότερα, ο αγροτουρισμός, κατά τη γνώμη του, μπορεί να συμβάλει όχι μόνο στη γνωριμία με άλλους λαούς της Ευρώπης, αλλά και στη συνειδητοποίηση ότι οι φυσικοί πόροι πρέπει να αξιοποιούνται έτσι ώστε να εξασφαλίζεται το μέλλον των επερχόμενων γενεών. Τέλος, διαφοροποιεί την έννοια του αγροτουρισμού από τον αγροτικό τουρισμό, καθώς ο τελευταίος έχει στόχο την επιχειρηματική δράση.

Εφαρμογή

Να γίνει η περίληψη της παρακάτω συνέντευξης σε 110-120 λέξεις.

Όσο πολύτιμος είναι ο καθρέφτης για τον οδηγό του αυτοκινήτου άλλο τόσο είναι ο παππούς και η γιαγιά για τα παιδιά. Αυτό μας σημείωσε η πολυβραβευμένη συγγραφέας Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη. Σημείωσε ακόμη ότι το βιβλίο διδάσκει χωρίς διδακτισμό και πως οι γονείς πρέπει να κάνουν τα παιδιά τους να νοιάζονται για την Πατρίδα και την Ορθοδοξία.

ΕΡ.: Κυρία Σουρέλη γεννηθήκατε στην Καβάλα της Μακεδονίας και έχετε καταγωγή από την αλησμόνητη Σμύρνη. Ο τόπος της γέννησής σας επέδρασε στην συγγραφική σας εξέλιξη;

ΑΠ.: Αποφασιστικά. Γεννήθηκα στη Μακεδονία και δεν χρειάστηκα κάποια απόδειξη για την ελληνικότητά της και για την αγάπη των κατοίκων της προς την Ελλάδα και τον Χριστό. Την ένιωσα στην ψυχή μου. Παιδί κατέβαινα στο λιμάνι, που ήταν κάτι το εντυπωσιακό για μένα, και άκουγα τους ναυτικούς που κάθονταν και λιάζονταν στα καφενεία. Όλοι τους είχαν δει την ελληνίδα γοργόνα που τους ρωτούσε “Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος;” και όταν έπαιρνε την απάντηση πως ζει χανόταν στο βάθος της θάλασσας ευχαριστημένη. Κι όλους τους άκουγα να λένε ότι τους είχε προστατεύσει ο Άη Νικόλας κι η Παναγιά.

ΕΡ.: Και η καταγωγή σας;

ΑΠ.: Η καταγωγή μου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην όλη ζωή μου. Μου έμαθε την αξία του καθρέφτη. Όπως στο αυτοκίνητο δεν μπορούμε να οδηγήσουμε χωρίς να κοιτάμε πίσω με τον καθρέφτη, έτσι και στη ζωή χωρίς τον καθρέφτη, που είναι το κοίταγμα στο χθες, δεν μπορούμε να πάμε μπροστά. Χθες για εμένα είναι ο παππούς και η γιαγιά. Είναι κρίμα για τα παιδιά σήμερα που οι συνθήκες της ζωής έχουν απομακρύνει τον παππού και τη γιαγιά από κοντά τους. Θυμάμαι, μικρό παιδί, την περίοδο της κατοχής. Τότε ήταν πραγματικά δύσκολα χρόνια. Φοβόμουν, κρύωνα, πείναγα, άκουγα φωνές απελπισμένες “πεινάω”. Με έβλεπε έτσι η Σμυρνιά γιαγιά μου, μου χάιδευε το κεφάλι και μου λεγε πριν πάω να κοιμηθώ: “Πέφτω, κάνω το Σταυρό μου, άγγελο έχω στο πλευρό μου, δούλος του Θεού λογιούμαι και κανένα δεν φοβούμαι”. Μου το λεγε δυο – τρεις φορές κι εγώ κοιμόμουν ήσυχη.

[...] Έτσι πέρασα με τη γιαγιά μου τα παιδικά μου χρόνια. Οι διδαχές της αποτυπώθηκαν στην ψυχή μου ως θησαυροί.

ΕΡ.: Παραμύθια σας έλεγε η γιαγιά σας;

ΑΠ.: Ασφαλώς. Πάντα κοιμόμουν και με ένα παραμύθι της γιαγιάς. Όλα τέλειωναν όχι όπως τα σημερινά. Η γιαγιά δεν άφηνε απορίες, ούτε προκαλούσε λύπη. Πάντα είχαν το ευχάριστο τέλος: “Αυτοί ζήσανε καλά κι εμείς καλύτερα”. Να σας πω κάτι ακόμη. Τότε είχαμε γειτονιά και ως παιδιά βγαίναμε και παίζαμε στους χωματόδρομους και στις αλάνες. Σ’ ένα από τα παιχνίδια τραγουδούσαμε: “Σας πήραμε, σας πήραμε φλουρί Κωνσταντινάτο”. Ακόμη και στα παιχνίδια μαθαίναμε και κάναμε οικεία την Κωνσταντινούπολη και την ιστορία της.

ΕΡ.: Έχετε γράψει πάνω από εξήντα βιβλία, έχετε γραφτεί στον τιμητικό πίνακα των βραβείων Άντερσεν και, μεταξύ των άλλων πολλών τιμητικών διακρίσεων, έχετε βραβευθεί από την Ακαδημία Αθηνών. Πείτε μας κάτι από την εμπειρία σας για το βιβλίο.

ΑΠ.: Το βιβλίο είναι πολύτιμος σύντροφος για όλους και ιδιαίτερα στα παιδιά που τους λείπει ο παππούς και η γιαγιά. Είναι κι ένας δάσκαλος χωρίς διδακτισμό. Μην

ξεχνάτε ότι τα 400 χρόνια της σκλαβιάς τα παιδιά συντήρησαν την Ελληνορθόδοξη ταυτότητά τους μαθαίνοντας το Οχτώηχι, το Συναξάρι και τον Αίσωπο, με τα διδακτικά του παραμύθια. Μην ξεχνάτε ότι για πολλές γενιές ο “Γεροστάθης” διαμόρφωσε με Αξίες τις συνειδήσεις των παιδιών. Το βιβλίο βοηθάει να μην μοιάσουμε στους συντρόφους του Οδυσσέα, όταν ήσαν στο νησί της Κίρκης. Το βιβλίο είναι όπλο, γι’ αυτό και πρέπει να προσέχουμε τι δίνουμε στα παιδιά μας να διαβάζουν.

ΕΡ.: Τι βιβλία συστήνετε στους γονείς να δίνουν στα παιδιά τους;

ΑΠ.: Να δίνουν στα παιδιά τους βιβλία που διδάσκουν ήθος, που μιλάνε για Αξίες, για την Παράδοσή μας. Έχω γράψει το βιβλίο “Εμένα με νοιάζει”, που έχει γίνει και σύνθημα. Να τους δίνουν βιβλία που να τους δώσουν τις βάσεις να νοιάζονται για την οικογένεια τους και, κατ’ επέκταση, για την κοινωνία, για την Πατρίδα, για την Ορθοδοξία και για το φυσικό περιβάλλον. Δεν συνιστώ βιβλία που έχουν βία και μάγια.

ΕΡ.: Μια τελευταία ερώτηση. Το βιβλίο πεθαίνει με το ιντερνέτ;

ΑΠ.: Ελπίζω πως όχι. Παραμυθού είμαι, αφήστε με να αισιοδοξώ. Πιστεύω πως το βιβλίο θα υπάρχει πάντα να συντροφεύει τον άνθρωπο σε κάθε στιγμή της ζωής του και να τον συντροφεύει σωστά.

ΓΝΠ: Σας ευχαριστούμε για την τιμή που μας κάνατε να μας δώσετε τη συνέντευξη.

ΓΓ-Σ: Εγώ σας ευχαριστώ, που ήρθατε να πάρετε συνέντευξη από μία συγγραφέα. Δεν είναι τόσο συχνό στην εποχή μας.

Του Γιώργου Ν. Παπαθανασόπουλου

Απάντηση

Το κείμενο αποτελεί τη συνέντευξη που παραχώρησε η συγγραφέας Γαλάτεια Γρηγοριάδου στον δημοσιογράφο Παπαθανασόπουλο. Σε αυτή επισημαίνει τις απόψεις της για την αξία του βιβλίου. Αρχικά, σε ερώτηση του δημοσιογράφου για το αν ο τόπος γέννησης επηρέασε τη συγγραφή της η απάντηση είναι καταφατική. Τα παιδικά χρόνια με τη γιαγιά της αποτυπώθηκαν, όπως χαρακτηρίζει, ως θησαυροί. Σε ερώτηση αναφορικά με την εμπειρία της από το βιβλίο τονίζει ότι αυτό είναι σύντροφος και δάσκαλος για τα παιδιά. Για αυτό προτείνει οι γονείς να είναι προσεκτικοί στις επιλογές τους και να δίνουν στα παιδιά βιβλία που διδάσκουν αξίες, ήθος, παραδόσεις. Κλείνει η συνέντευξη με την αισιοδοξία της ότι το βιβλίο θα συντροφεύει για πάντα τον άνθρωπο.

Θεωρία λογοτεχνίας

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ:

Η θεωρία, οι παρατηρήσεις και οι εφαρμογές που ακολουθούν αφορούν τις ασκήσεις 1ου, 2ου και 3ου θέματος:

1^ο θέμα: Σχετίζεται με τη συνοπτική απόδοση της ιστορίας που αφηγείται το λογοτεχνικό κείμενο.

2^ο θέμα:

α) Σχετίζεται με την κατανόηση του κειμένου. Σε αυτό καλούνται οι μαθητές:

- να εντοπίζουν την πληροφορία ή τις πληροφορίες που περιέχονται στο κείμενο όπως πρόσωπα, χώρος, χρόνος, κοινωνικό πλαίσιο δράσης των ηρώων,
- να εντοπίζουν βασικά θέματα ή ιδέες που απασχολούν τον συγγραφέα,
- να αναλύουν λογοτεχνικούς χαρακτήρες,
- να εντοπίζουν και να ερμηνεύουν σύμβολα, φωνές-σιωπές.

β) Σχετίζεται με τη γλώσσα του λογοτεχνικού κειμένου. Σε αυτό καλούνται οι μαθητές:

- να αναγνωρίζουν βασικά σημεία οργάνωσης της αφηγηματικής και ποιητικής πλοκής,
- να αναγνωρίζουν αν ένα ποίημα ανήκει στη μοντέρνα ή την παραδοσιακή ποίηση,
- να εντοπίζουν αφηγηματικούς τρόπους και τεχνικές,
- να αιτιολογούν επιλογές ρηματικών προσώπων,
- να προσδιορίζουν το ύφος ενός κειμένου (πεζού ή ποιητικού),
- να εντοπίζουν εκφραστικά μέσα και σχήματα λόγου, συμβολισμούς, εικόνες,
- να εντοπίζουν ρεύματα και σχολές του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα.

3^ο θέμα: Σχετίζεται με την παραγωγή λόγου - δημιουργική γραφή). Σε αυτό οι μαθητές καλούνται:

- να αξιολογήσουν ιδέες, στάσεις, συμπεριφορές που αναδεικνύονται στο κείμενο με βάση είτε τα κειμενικά συμφραζόμενα είτε τα ιστορικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα της εποχής παραγωγής του έργου (εφόσον τους δίνονται σχετικές πληροφορίες).
- να συγκρίνουν ιδέες, στάσεις, συμπεριφορές με αυτές του σήμερα.
- να τις συσχετίσουν με προσωπικές εμπειρίες, βιώματα, συναισθήματα.
- να μετασχηματίσουν το αρχικό κείμενο.

Το πρώτο θέμα σχετίζεται με τη συνοπτική απόδοση της ιστορίας που αφηγείται το λογοτεχνικό κείμενο.

Εφαρμογή

Όμιχλη

Δέν ξέρω πιά τί γίνεται μέ τήν όμιχλη κι αν εξακολουθεῖ νά πέφτει τόσο πηχτή ἢ μήπως χάθηκε όλότελα κι αὐτή, ὅπως ἡ πάχνη πάνω ἀπ' τά πρωινά κεραμίδια. Βλέποντας τήν παρθενική πάχνη νά γυαλίζει παντοῦ, λέγαμε: «Εἶχε κρύο τή νύχτα» ἢ «τά λάχανα θά γίνουν μέ τήν πάχνη πιό γλυκά· πρέπει νά κάνουμε ντολμάδες».

Ὅταν ἐρχόταν ὁ καιρός τῆς όμιχλης, εἶχα πάντα τό νοῦ μου σ' αὐτήν. Μέρα τή μέρα περίμενα νά μέ σκεπάσει κι ἐγώ νά χώνομαι ἀθέατος μέσα της. Θλιβόμουν ὅμως πολύ, ὅταν ἔπεφτε τίς καθημερινές, τήν ὥρα πού βασανίζόμουν μέ τά χαρτιά στό γραφεῖο. Παρακαλοῦσα νά κρατήσῃ ὡς τό βράδυ, συνήθως ὅμως γύρω στό μεσημέρι διαλυόταν ἀπό ἕναν ἥλιο ιδιαίτερα δυσάρεστο.

Μά, καμιά φορά, ὅταν ξυπνώντας τ' ἀπόγευμα, τήν ὥρα πού ἔλεγα ἄν θά πάω στό σινεμά ἢ στό καφενεῖο, ἔβλεπα ἀναπάντεχα ἀπ' τό παράθυρο τό ἀπέραντο θέαμα τῆς όμιχλης, ἀλλαζα ἀμέσως σχέδια καί πορείες. Σήκωνα τό γιακά τῆς καμπαρντίνας, κατέβαινα μέ σιγουριά τά σκαλιά κι ἔφευγα γιά τήν παραλία, χωρίς ταλαντεύσεις. Ἡ όμιχλη εἶναι γιά νά βαδίζεις μέσα σ' αὐτήν. Διασχίζεις κάτι πού εἶναι πυκνότερο ἀπό ἀέρας καί σέ στηρίζει. Ἀλλά καί κάτι ἀκόμα· όμιχλη χωρίς λιμάνι εἶναι πράγμα ἀταίριαστο.

Ἡ όμιχλη ἦταν ἀκόμα πιό γλυκιά, ὅταν τήν ψιλοκεντοῦσε ἐκείνη ἡ βροχή, ἡ πολύ ψιλή βροχή τοῦ οὐρανοῦ μας. Αὐτή πού δέ σέ βρέχει, μά σέ ποτίζει μονάχα καί φυτρώνουν πιό λαμπερά τά μαλλιά σου τήν ἄλλη βδομάδα. Καί τότε ἔπαιρναν νόημα τά φῶτα καί τά τράμ καί τά κορναρίσματα. Ἀκόμα κι οἱ πολυκατοικίες γίνονταν ἐλκυστικές μέσ στάν ἀχνάδα.

Κι ὕστερα ἔφτανα στό καφενεῖο τοῦ λιμανιοῦ, αὐτό πού ἀπό χρόνια εἶναι γκρεμισμένο, νά ξαναβρῶ τήν παρέα μου. Κι ὅταν δέν ἦταν ἐκεῖ —καί δέν ἦταν ποτέ ἐκεῖ— καθόμουν ὠρες καί καρτεροῦσα. Πίσω ἀπ' τά τζάμια διαβαῖναν ἀράδα οἱ σκιές αὐτῶν, πού τώρα ἔχουν πεθάνει. Κολλοῦσαν τό μοῦτρο τους γιά μιά στιγμή στό θαμπό τζάμι κι ἄλλοι ἔμπαιναν μέσα, ἐνῶ ἄλλοι τραβοῦσαν ἀνατολικά γιά τόν Πύργο τοῦ Αἵμα-

τος. Κι αν δέ μοῦ ἔγνεφε κανείς ἔβγαινα κι ἀκολουθοῦσα μιά σκιά, πού ποτέ δέν μποροῦσα νά προφτάσω.

Γιώργος Ιωάννου, *Η μόνη κληρονομιά*, 1974

Να αποδώσετε συνοπτικά την ιστορία του παραπάνω λογοτεχνικού κειμένου.

Το κείμενο αναφέρεται στην αντιμετώπιση της ομίχλης από τον αφηγητή. Αρχικά, αναρωτιέται αν εξακολουθεί να πέφτει η ομίχλη και επισημαίνει πως πάντα του ἄρεζε εκτός από τις καθημερινές. Όταν η ομίχλη ἔπεφτε ξεκινούσε τον δρόμο για το λιμάνι. Ἐπειτα στο καφενείο, αν δεν συναντούσε κανέναν από αυτούς που ήθελε, ακολουθούσε κάποια σκιά που συνήθως μέσα στην ομίχλη δεν την πρόφταινε.

Το δεύτερο θέμα αφορά την ανάγνωση-κατανόηση του κειμένου είτε αυτό είναι πεζό είτε ποίημα. Σε αυτό ελέγχεται η ικανότητα των μαθητών/μαθητριών να εντοπίζουν:

- πρόσωπα,
- χώρο,
- χρόνο,
- κοινωνικό πλαίσιο δράσης,
- θέματα, ιδέες και αξίες,
- λογοτεχνικό χαρακτήρα,
- σύμβολα,
- φωνές-σιωπές.

▶ Πρόσωπα

Στα λογοτεχνικά κείμενα παρουσιάζονται οι απόψεις των προσώπων, ο λόγος, τα συναισθήματά τους, το ήθος. Ερμηνεύονται και αιτιολογούνται οι επιλογές των ηρώων καθώς και τα κίνητρα που τους οδηγούν σε διάφορες πράξεις. Για να αποδοθεί ο χαρακτήρας ενός προσώπου μπορεί κανείς να εστιάσει στις πράξεις του, στο τι σκέφτεται και πως αυτό επηρεάζει την πλοκή ή και τη σχέση του με άλλα πρόσωπα της ιστορίας. Ως προς τους ρόλους τους μπορεί να είναι πρωταγωνιστές, δευτεραγωνιστές ακόμα και σιωπηρά πρόσωπα.

Ερωτήσεις:

- 1) Ποια είναι τα πρόσωπα της ιστορίας;
- 2) Ποιοι είναι οι επώνυμοι και ποιοι οι ανώνυμοι ήρωες της ιστορίας;
- 3) Τι επιδιώκουν (σκοπός) τα πρόσωπα της ιστορίας;
- 4) Ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ των προσώπων;

Εφαρμογή

Πρόπερσι που φοιτούσα σ' ένα Γυμνάσιο της επαρχίας μάς είχε έρθει ένας νέος φιλόλογος με πολλή όρεξη για δουλειά. Αγαπούσε πολύ το σχολείο και τους μαθητές και βλέπαμε ότι ήθελε να γνωρίσει όχι μονάχα τους κατοίκους του τόπου και τα ζητήματά τους, αλλά και καθετί που είχε συμβεί στον τόπο από παλιά. Με λίγα λόγια, ήταν ένας ζωντανός και αξιαγάπητος άνθρωπος και οι εντόπιοι αμέσως τον αγάπησαν.

Καμιά φορά, όταν πηγαίναμε εκδρομή, έβαζε τα παιδιά που τον περιτριγύριζαν –και πάντοτε τον περιτριγύριζαν παιδιά– να λένε ιστορίες διάφορες από τον τόπο και κυρίως ιστορίες για το μέρος όπου είχαμε πάει εκδρομή. Ήταν ωραία μέσα στον καθαρό αέρα, στα λουλούδια και στα φυτά, ν' ακούς τις ιστορίες αυτές. Έλεγαν τα διάφορα ονόματα των χωραφιών, των βράχων, των πηγών, ακόμα και των μεγάλων δέντρων, κι εγώ τα άκουγα κατάπληκτος. Έλεγαν ιστορίες, παραμύθια, όμορφα ανέκδοτα, και προπάντων τραγουδούσαν δημοτικά τραγούδια. Αυτοί, φίλε μου, ξέρανε τη ρίζα τους και τη φύτρα τους πάππου προς πάππου, ενώ εμείς καλά καλά ούτε τον παππού μας δεν ξέραμε. Και ο καθηγητής μέσα σ' όλα, κι ας έλεγε ότι είναι απ' την Αθήνα. Πώς τα ήξερε τόσα πράγματα; Ακόμα και τα ίδια τα παιδιά απορούσαν με τον εαυτό τους. Πώς έγινε και τα θυμήθηκαν όλα αυτά, από πού τα βγάζαν, πότε τα είχαν μάθει και δεν το ξέραν; Τ' άκουγαν, βέβαια, να τα λένε οι μεγάλοι αλλά μόλις τώρα, που χρειάστηκε να τα πουν κι αυτοί, έβλεπαν πως τα είχαν μάθει. Και μάλιστα τα είχαν μάθει όλοι τους και τώρα έπαιρναν απ' αυτά. Σαν ένας θησαυρός κρυφός και αλογάριαστος, που ο ενθουσιασμός ενός ανθρώπου τον είχε ξυπνήσει.

Ο καθηγητής μάς έλεγε πως αυτά τα πατρογονικά έχουν μεγάλη σημασία, πρέπει να τα σεβόμαστε πολύ, να τα προσέχουμε σαν τα μάτια μας και προπαντός να τα τηρούμε. Είναι ο λαϊκός μας πολιτισμός, έλεγε. Αυτά που μας ταιριάζουν απόλυτα.

Και σε λίγο καιρό, όταν στο μάθημα των Νέων Ελληνικών μπήκαμε στα δημοτικά τραγούδια, ο καθηγητής μας έφεγγε πια ολόκληρος. Μας έφερνε από το σπίτι του βιβλία διάφορα, μας διάβαζε από μέσα. Έφερνε δίσκους, μαγνητόφωνα, σλάντς. Μόλις τελείωνε το μάθημα του βιβλίου, μας έκαμνε προβολές, για να μας δείξει τόπους, φορεσιές, σπίτια, και έβαζε σιγανά στο μαγνητόφωνο ή στο πικάπ δίσκους με δημοτικά τραγούδια ν' ακούμε. Μας παρακινούσε μάλιστα ν' ακολουθούμε κι εμείς σιγοτραγουδώντας και έδινε αυτός πρώτος το παράδειγμα. Τα παιδιά ξεφοβήθηκαν και ξεντράπηκαν. Και μερικά που είχαν καλή φωνή, ζήτησαν από μόνα τους να πούνε τραγούδια του τόπου. Ο καθηγητής κατενθουσιάστηκε. Μας φάνηκε μάλιστα για μια στιγμή σαν δακρυσμένος, μα ίσως και να μην ήταν. Όσο τα άλλα τραγουδούσαν, δυο τρία παιδιά, αγόρια και κορίτσια χόρευαν το τραγούδι μες στην τάξη σιγανά. Στο τέλος, χειροκροτήσαμε αυθόρμητα και μόνο τότε είδαμε τον καθηγητή μας κάπως στενοχωρημένο. «Θ' ανησυχήσουμε τους άλλους», μας είπε. Πού να ήξερε, τι γινόταν προηγουμένως, με κάτι άλλους καθηγητές. Τι φασαρία και τι κακό, κι αυτό χωρίς χορούς και τραγούδια.

Και πραγματικά, βγαίνοντας διάλειμμα, από τις ερωτήσεις που μας έκαμναν τα άλλα παιδιά, διαπιστώσαμε πως μόνο το χειροκρότημά μας είχαν ακούσει. Τους εξγήσαμε και μας κοίταζαν κατάπληκτοι. «Και δεν κάνετε μάθημα;», μας ρωτούσαν. «Μάθημα δεν είναι αυτό;», τους απαντούσαμε. «Εσείς, που κάνετε αλλιότιο μάθημα, τι ξέρετε για δημοτικά τραγούδια, σκοπούς, ακόμα και χορούς; Ξέρετε αυτό, ξέρετε εκείνο, ξέρετε το άλλο;», τους αρχίσαμε. Δεν ήξεραν οι καημένοι τίποτα, περιττό να το πούμε. Αλλά ήξεραν πολύ καλά από κατάλογο, άγριες ή φαρμακερές φωνές και τρεμούλες.

Πώργος Ιωάννου, *Να σαι καλά δάσκαλε!*

Ποιο είναι το βασικό πρόσωπο της ιστορίας; Ποια τα χαρακτηριστικά του;

Το κεντρικό πρόσωπο του αποσπάσματος είναι ένας νέος φιλόλογος. Φαίνεται αφοσιωμένος στη δουλειά του (*πολλή όρεξη για δουλειά*). Αντιμετωπίζει το σχολείο ως ένα μέσο σύνδεσης και με την κοινωνία στην οποία ζει. (*Αγαπούσε πολύ το σχολείο και τους μαθητές και βλέπαμε ότι ήθελε να γνωρίσει όχι μονάχα τους κατοίκους του τόπου και τα ζητήματά τους, αλλά και καθετί που είχε συμβεί στον τόπο από παλιά.*) Ο τρόπος με τον οποίο αξιοποιεί τις εκδρομές στην εκπαιδευτική πράξη δείχνει έναν άνθρωπο προοδευτικό, καθώς επιδιώκει οι μαθητές του να αποκτήσουν βιωματική σχέση με τη μάθηση. (*Καμιά φορά, όταν πηγαίναμε εκδρομή, έβαζε τα παιδιά που τον περιτριγύριζαν –και πάντοτε τον περιτριγύριζαν παιδιά– να λένε ιστορίες διάφορες από τον τόπο και κυρίως ιστορίες για το μέρος όπου είχαμε πάει εκδρομή. Ήταν ωραία μέσα στον καθαρό αέρα, στα λουλούδια και στα φυτά, ν' ακούς τις ιστορίες αυτές*). Διδάσκει με πάθος και ενθουσιασμό, γιατί πιστεύει σε αυτό που κάνει και διακρίνεται από διάθεση προσφοράς προς τους μαθητές του.

► Χώρος

Προσδιορίζεται το τοπικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαδραματίζονται τα διάφορα γεγονότα. Ο τόπος μπορεί να συνδέεται με κάποιο ιστορικό γεγονός ή καιρίο για την εξέλιξη της πλοκής. Η επιλογή του τόπου από τον συγγραφέα μπορεί ακόμα και να επηρεάζει την ψυχосύνθεση των ηρώων του έργου και άρα την πλοκή της ιστορίας.

Ερωτήσεις:

- 1) Ποια είναι η τοποθεσία που εκτυλίσσεται μια ιστορία και κατά πόσο επηρεάζει τη ζωή και τη συμπεριφορά των ηρώων;
- 2) Πώς ο τόπος μπορεί να συνδεθεί με την εξέλιξη της πλοκής;
- 3) Πόσο οικείο είναι το περιβάλλον για τον ήρωα της ιστορίας;
- 4) Συνδέεται η τοποθεσία με όσα συμβαίνουν στην ιστορία (με την πλοκή);

Εφαρμογή

Ζούμε στην εποχή του τσιμέντου και της πολυκατοικίας.

Κι εγώ τώρα κάθουμαι σε πολυκατοικία. Έχω ένα εσωτερικό δυάρι στον τρίτο όροφο. Εσωτερικά τα λένε τώρα τα διαμερίσματα που δε βλέπουν στον δρόμο αλλά στην αυλή. Μα και η αυλή πια δε λέγεται αυλή αλλά ακάλυπτος χώρος.

Στις περισσότερες απ' αυτές τις πολυκατοικίες, που χτίζονται η μια ύστερα απ' την άλλη, σπάνια θα δεις παράθυρο. Είναι όλο μπαλκονόπορτες και βγαίνουν σ' ένα

μπαλκόνι που ζώνει την πολυκατοικία ένα γύρο και θυμίζει κατάστρωμα βαποριού. Έτσι λοιπόν, μπαλκονόπορτα και κάμαρα, και η κάθε κάμαρα μοιάζει διάδρομος. Πώς επιπλώνεται, πώς κατοικείται αυτός ο χώρος, δεν έχεις ανάγκη να το σκεφτείς εσύ. Το αποφάσισε προκαταβολικά ο αρχιτέκτονας. Σου έβαλε την πρίζα για την τηλεόραση εκεί που πρέπει να την τοποθετήσεις, σου έβαλε τις απλικες εκεί που θα μπει το «καθιστικό», δηλαδή ο καναπές, το χαμηλό τραπέζι και οι δυο τεράστιες πολυθρόνες της μόδας.

Μαρία Ιορδανίδου, *Η αυλή μας*

Ποιος είναι ο χώρος που εκτυλίσσεται η ιστορία και πώς επηρεάζει τη ζωή του αφηγητή;

Ο χώρος που εκτυλίσσεται η ιστορία είναι η πολυκατοικία. Πρόκειται για μια τυποποιημένη κατασκευή, όπως επιτάσσει το κλίμα της εποχής. (*Ζούμε στην εποχή του τσιμέντου και της πολυκατοικίας*). Τα πάντα είναι προμελετημένα χωρίς περιθώρια αλλαγών. (*Το αποφάσισε προκαταβολικά ο αρχιτέκτονας*). Αυτό φαίνεται να ενοχλεί την αφηγήτρια, καθώς δεν λαμβάνεται υπόψη το γούστο αλλά και η διάθεσή της. Ο τρόπος που τοποθετούνται όλα (*Σου έβαλε την πρίζα για την τηλεόραση εκεί που πρέπει να την τοποθετήσεις, σου έβαλε τις απλικες εκεί που θα μπει το «καθιστικό», δηλαδή ο καναπές, το χαμηλό τραπέζι και οι δυο τεράστιες πολυθρόνες της μόδας*.) δεν γίνεται σύμφωνα με τις επιθυμίες και ανάγκες του χρήστη, γεγονός που στεναχωρεί την αφηγήτρια, αλλά με βάση το τι επιβάλλει το διαμέρισμα εκ των προτέρων λόγω του σχεδιασμού του.

► Χρόνος

Προσδιορίζονται ο χρόνος των γεγονότων και ο χρόνος της αφήγησης. Ο χρόνος κατά τον οποίο εκτυλίσσεται μια ιστορία βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει καλύτερα τα γεγονότα και να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των προσώπων της ιστορίας.

Πιθανή ερώτηση:

Ποια είναι τα χρονικά όρια μέσα στα οποία εκτυλίσσονται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία της αφήγησης;

1. Εξωκειμενικός χρόνος (χρόνος εξωτερικός σε σχέση με την αφήγηση):

- α. **Ο χρόνος του πομπού:** η εποχή κατά την οποία ζει ο πομπός (=συγγραφέας) και ειδικότερα η χρονική στιγμή κατά την οποία στέλνει το μήνυμα (= αφήγημα). Δεν πρέπει να συγχέεται ο χρόνος του αφηγητή με τον χρόνο του συγγραφέα.

- β. **Ο χρόνος του δέκτη:** η εποχή κατά την οποία ζει ο δέκτης (= αναγνώστης) και ειδικότερα η χρονική στιγμή κατά την οποία ακούει/διαβάζει την ιστορία.
- γ. **Ο χρόνος των γεγονότων:** η χρονική στιγμή κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης.

2. Εσωκειμενικός χρόνος (ο χρόνος του αφηγήματος):

- α. **Ο χρόνος της ιστορίας.** Είναι ο χρόνος μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία της αφήγησης. Με τον χρόνο αυτό εννοούμε τον φυσικό χρόνο των γεγονότων. Είναι **ημερολογιακός χρόνος της ιστορίας**, τον οποίο ακολουθούν τα συμβάντα της ιστορίας.

Πίσω απ' τους λόφους του Σιφνέικου προβάλλει, τώρα, ένα φτενό πορτοκαλί φεγγάρι και ο πιτσιρικάς, μονάχος στην αλάνα, στήνει την μπάλα, τελετουργικά, στο σημείο του πέναλτι. Ετοιμάζεται να εκτελέσει την εσχάτη των ποιων στο άδειο τέρμα των Ελλήνων ενώ, την ίδια ώρα, λίγα μέτρα πιο κάτω, στην άμμο του γιαλού, η Σιλόνα –η μικρή Ρουμάνα που δουλεύει σαν καθαρίστρια στο Time– βαδίζει μόνη προς τα βράχια του Σταυρού.

N. Χουλιαράς, *Μια μέρα πριν δυο μέρες μετά*, Νεφέλη

- β. **Ο χρόνος της αφήγησης.** Αυτός συχνά δεν συμπίπτει με τον χρόνο της ιστορίας. Είναι ο χρόνος που επιλέγει ο αφηγητής για να αφηγηθεί τα συμβάντα της ιστορίας του. **Παραβιάζει την κανονική σειρά** των γεγονότων και τα παρουσιάζει με τη σειρά που θέλει ο αφηγητής. Οι **αναχρονίες** είναι:

- **αναδρομικές αφηγήσεις (ανάληψη)**, επιστροφή στο παρελθόν για να μας ενημερώσει για κάτι που δεν ξέρουμε.

Ἀνεκάλεσα εἰς τὴν μνήμην μου ὄλας τὰς πρὸς τὴν μητέρα τρυφερότητας καὶ θωπείας μου. Προσεπάθησα νὰ ἐνθυμηθῶ μήπως τῆς ἔπαισα ποτέ, μήπως τὴν ἀδίκησα, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην. Ἀπεναντίας εὗρισκον, ὅτι ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη αὐτὴ ἢ ἀδελφὴ μας, ἐγὼ, ὄχι μόνον δὲν ἠγάπήθην, ὅπως θὰ τὸ ἐπεθύμουν, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ παρηγκωνιζόμεν ὄλονεν περισσότερον. Ἐνθυμήθην τότε, καὶ μοῖ ἐφάνη ὅτι ἐνόησα, διατὶ ὁ πατήρ μου ἐσυνείθιζε νὰ μὲ ὀνομάζη τὸ ἀδικημένο του. Καὶ μὲ ἐπῆρε τὸ παράπονον καὶ ἤρχισα νὰ κλαίω.

Γ. Βιζυηνός, *Το αμάρτημα της μητρός μου*

- **πρόδρομες αφηγήσεις (πρόληψη)**, που αφηγούνται εκ των προτέρων γεγονότα που θα διαδραματιστούν αργότερα.

Ὅταν ἡ μήτηρ μου ἔμαθε τὸ θλιβερὸν αὐτῆς μάθημα, ἔλυσεν ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς καλύπτρας τῆς καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀθίγγανον δύο ρουμπιέδες. – Τότε εἶχομεν ἀκόμη ἄρκετους.

Γ. Βιζυηνός, *Το αμάρτημα της μητρός μου*

γ. **Η διάρκεια του χρόνου της αφήγησης:**

- Όταν ο αφηγητής συμπυκνώνει τον χρόνο της αφήγησης και παρουσιάζει

συνοπτικά τα γεγονότα, περνώντας γρήγορα από το ένα στο άλλο, έχουμε **επιτάχυνση** του ρυθμού της αφήγησης.

- Όταν ο αφηγητής επεκτείνει τον χρόνο της αφήγησης και παρουσιάζει τα γεγονότα αναλυτικά, με λεπτομέρειες, έχουμε **επιβράδυνση** του ρυθμού της αφήγησης.

Ἐμεῖς, πάντως, δέν παραλείπαμε νά τῆς δίνουμε μοῦρα ἀπ' τήν ντουτιά, ὅπως ἄλλωστε δίναμε σ' ὅλη τή γειτονιά καί σ' ὅποιον περαστικό μᾶς ζητοῦσε. Ἡ ξένη τά ἔτρωγε σιγανά, ἀλλά μέ ζωηρή εὐχαρίστηση. Δέ μᾶς φαινόταν παράξενο πού τῆς ἄρεζαν τά μοῦρα μας τόσο πολύ. Τό δέντρο μας δέν ἦταν ἀπό τίς συνηθισμένες μουριές, ἀπ' αὐτές πού κάνουν ἐκεῖνα τά ἄνοστα νεροuliaρικά μοῦρα. Τό δικό μας ἔκαμνε κάτι μεγάλα, ξινά σά βύσσινα, καί πολύ κόκκινα στό χρώμα. Ἦταν δέντρο παλιό καί τεράστιο, τά κλαδιά του ξεπερνοῦσαν τό δίπατο σπίτι μας. Μοναχά ἓνα κακό εἶχε· τά φύλλα του ἦταν σκληρά καί οἱ μεταξοσκώληκές μου δέν μπορούσαν νά τά φᾶνε. Ἦταν, πάντως, δέντρο φημισμένο σ' ὄλο τό Ἰσλαχανέ κι ἀκόμα πιό πέρα.

Γ. Ἰωάννου, Στου Κεμάλ το σπίτι

- Όταν ο χρόνος της αφήγησης έχει την ίδια διάρκεια με τον χρόνο της ιστορίας, τότε έχουμε τη λεγόμενη «**σκηνή**», που συχνά είναι διαλογική (**ισοχρο-νία**).

Ἡ παπαδιά εγερθεῖσα ἐπλησίασεν ἀσοφητί προς τήν θύραν.

– Καλημέρα, Γεροθανάση, ἐπιθύρισε. Ὁ παπάς κοιμάται.

– Το βλέπω, παπαδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρον, προσπαθῶν ἀνεπιτυχῶς νά καταβιάσει εἰς ψιθυρισμόν καί οὗτος τόν ἦχον τῆς βραγχῶδους φωνῆς του. Το βλέπω, ἀλλά εἶναι ἀνάγκη νά ξυπνήσει.

– Τι τρέχει; Τι τόν θέλεις;

– Δεν τόν θέλω ἐγώ, δόξα σοι ὁ Θεός! Ὁ λεπρός τόν θέλει.

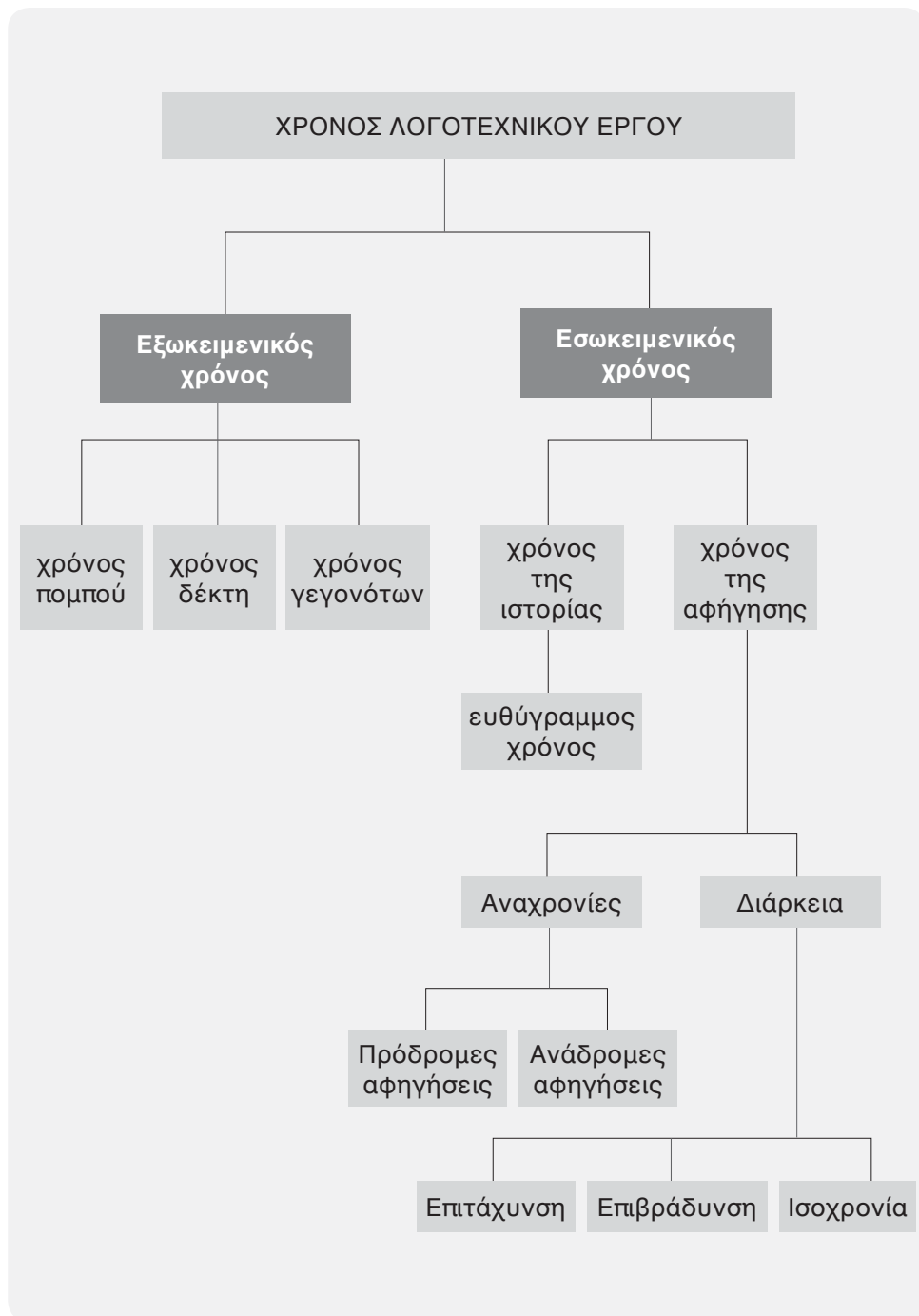
– Κύριε, ἐλέησον! Ὁ λεπρός! ἐπανελάβεν ἡ παπαδιά.

Και ἀνελογίσθη διά μίας τούς φόβους του συζύγου τῆς –τὴν φρίκην του ν' ἀρχίσει ἀπό τόν λεπρόν τὴν ἐξάσκησιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων του– καί τὴν ἀπόστασιν ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς νήσου, ἀπου ὁ δυστυχῆς ἐκεῖνος διήρχετο τὸν ἔρημον βίον – καί τὸν πολὺν καύσωνα τῆς θερινῆς ἐκεῖνης ἡμέρας.

– Ἐτελείωσαν, μου φαίνεται, τὰ ψωμιά του, υπέλαβεν ὁ χωρικός.

– Κύριε, ἐλέησον, ἐπανελάβεν ἡ παπαδιά, μὴ εὐρίσκουσα ἄλλας λέξεις πρὸς ἐκφρασιν τῆς ἀδημονίας τῆς, καί στρέφουσα τὰ ἀνήσυχτα βλέμματα πρὸς τὸν καναπέν.

Δ. Βικέλας, Ὁ παπα-Νάρκισσος

Εφαρμογή

Η τάξη γιορτάζει τη χαρά της πρώτης μέρας. Αγκαλιές, φιλία, γέλια, φωνές και ψιθυροί, μικρά και μεγάλα μυστικά, φρεσκοσιδερωμένες ποδιές, καινούρια παπούτσια, καινούριες τσάντες, μαλλιά κοντά, μαλλιά μακριά, κοτσιδάκια, κοτσίδες, πιαστράκια, μπαρέτες, χτενάκια, κορδέλες. Μάτια λαμπερά γεμάτα θάλασσες και βουνά, γεμάτα παιχνίδια, γεμάτα τρέλες. Η τάξη ξεχείλισε από τις καλοκαιριάτικες αναμνήσεις. Η κάθε μαθήτριά έχει να λείει για το δικό της καλοκαίρι.

Η Λένα πήγε στην Κηφισιά, έμενε σ' ένα μεγάλο ξενοδοχείο, το «Σεμίραμις»... Έτρωγε μεσημέρι βράδυ στο εστιατόριο...

Η Ίντα πήγε στο νησί των Ιπποτών, στη Ρόδο...

Η Αθηνούλα πήγε στο σπίτι της γιαγιάς, στο Παλιοσέλι της Κόνιτσας.

– Η γιαγιά μου έκανε όλα τα χατίρια.

(Ο πατέρας της και η μητριά της πήγαν πάλι στην Ευρώπη...)

Η Άλκη στο αιώνιο Μαρούσι με τις βόλτες του.

– ... και το βράδυ πηγαίναμε με τη Λενιώ στον κινηματογράφο...

Η Αννούλα στο Φάληρο με καπέλο ως να γείρει ο ήλιος κι ύστερα μάλλινο ζακετάκι, να μην κρυολογήσει το παιδί...

– Αχ!

Η Ζωρζ ξυπόλυτη στο Καβούρι.

– Φεύγαμε με τη Ρενέ πρωί, πολύ πρωί, να προλάβουμε τη θάλασσα λάδι, και γυρίζαμε για φαγητό περασμένες δύο. Τα βράδια...

– Πού πήγες διακοπές; ρώτησα τη Λίλη.

Κι αυτή, δίχως να χρωματίσει τη λέξη, απάντησε:

– Στο Παρίσι.

– Και πώς είναι ο Παρίσι;

– Πώς θες να 'ναι; Παρίσι.

Η Κική πήγε στη Μάνη.

Ζωρζ Σαρή, ΕΠ

Ποιος είναι ο χρόνος μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα της ιστορίας;

Από την άποψη της χρονικής ακολουθίας των γεγονότων η αφήγηση είναι ευθύγραμμη. Τα συμβάντα της ιστορίας διαδέχονται το ένα το άλλο χωρίς διαταραχές. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες αναχρονίες με αναφορές στο παρελθόν που αφορούν τις δραστηριότητες του καλοκαιριού οι οποίες δεν φαίνεται να επιδρούν καθοριστικά στην εξέλιξη της ιστορίας.

Θεματικοί κύκλοι και κριτήρια αξιολόγησης

► 1ος

θεματικός κύκλος

ΠΑΙΔΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΑΓΩΓΗ

Ο μέτριος δάσκαλος μιλάει.

Ο καλός δάσκαλος εξηγεί.

Ο εξαιρετικός δάσκαλος δείχνει.

Ο μεγάλος δάσκαλος εμπνέει.

William Arthur Ward (συγγραφέας)

► ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Τι είναι παιδεία;

Συστηματική παροχή γνώσεων και διαδικασία αγωγής που στοχεύει στην άνοδο του πνευματικού επιπέδου του ανθρώπου, την καλλιέργεια της ψυχής του, την ηθικο-πνευματική του βελτίωση και την ομαλή ένταξή του στην κοινωνία. Πρόκειται για ένα ιδεώδες που απέχει από κάθε χρησιμοθηρία.

Διακρίνεται σε:

- **Ανθρωπιστική:** πρόκειται για γνώση που διαπλάθει το ήθος και ταυτόχρονα οξύνει την κριτική ικανότητα, ώστε να επιτευχθεί η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του νέου.
- **Τεχνοκρατική:** σχετίζεται με την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων, κυρίως επαγγελματικών, σε μια εποχή ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας, ώστε ο νέος να μπορέσει να ανταποκριθεί στη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται.

Τι είναι εκπαίδευση;

Θεσμοθετημένος από την Πολιτεία μηχανισμός με κύριο στόχο την παροχή παιδείας. Πρόκειται για οργανωμένη γνώση που παρέχεται μέσα από το σχολείο ή από άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα και αποσκοπεί στη μετάδοση πληροφοριών και συγχρόνως την καλλιέργεια πνευματικών και ψυχικών ικανοτήτων των νέων.

Μιλώντας για Παιδεία, φτάνουμε πάντα στην εκπαίδευση, στο οργανωμένο από την Πολιτεία σύστημα παροχής παιδείας στους πολίτες, και στη γλώσσα, στην εθνική γλώσσα, απ' όπου περνάει κάθε μορφή παιδείας και κάθε σύστημα εκπαίδευσης. Και μπορεί μεν η πνευματική, η νοητική, η συναισθηματική και η αισθητική καλλιέργεια του ανθρώπου, δηλαδή η παιδεία, να είναι γενικότερο προϊόν των ιδανικών, των αντιλήψεων και των αξιών που διέπουν τη ζωή ενός έθνους, ωστόσο η παιδεία εδραιώνεται και οικοδομείται μέσα στο σχολείο, με το εκπαιδευτικό σύστημα –θεσμικό και ανθρώπινο. Έτσι, παιδεία και εκπαίδευση, ήτοι Παιδεία (με κεφαλαίο Π), φτάνουν συχνά να συμπίπτουν, μολονότι η έννοια της παιδείας καθαυτήν είναι πολύ ευρύτερη, ένα διηλεκτώ «ζητούμενον», που ουδέποτε –και με το τελειότερο εκπαιδευτικό σύστημα– ταυτίζεται με την πεπερασμένη έννοια της εκπαίδευσης, σχολικής και εξωσχολικής, γενικής και ανώτερης ή ανώτατης. Η παιδεία του ανθρώπου είναι κατεξοχήν έργο ζωής, συνεχίζεται «δια βίου», νοείται δηλαδή πραγματικά ως αειπαιδεία.

Γ. Μπαμπινιώτης, Παιδεία, Εκπαίδευση και Γλώσσα

Τι είναι αγωγή;

Κάθε επίδραση που ασκείται στον άνθρωπο και ιδιαίτερα στον νέο και συντελεί στην αλλαγή τόσο των σωματικών όσο και των ψυχικών του γνωρισμάτων. Πρόκειται για ένα σύστημα ενεργειών με τις οποίες ο ώριμος άνθρωπος επιδρά σε ένα παιδί, σε έναν νέο προκειμένου να διαμορφώσει την προσωπικότητά του. Αποτελεί μια αμφίδρομη σχέση πομπού και δέκτη. Ανάλογα με το ποιος την ασκεί διακρίνεται σε οικογενειακή, σχολική, αισθητική κ.λπ.

Τι είναι μόρφωση;

Η μόρφωση συνίσταται στην ανάπτυξη όλων των δυνάμεων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του παιδιού, ώστε να επιτευχθεί η πνευματική του καλλιέργεια.

Τι είναι η «διά βίου παιδεία»;

Η ανάγκη να μορφώνεται ο άνθρωπος σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Στις σύγχρονες συνθήκες ζωής η ανάγκη για δια βίου παιδεία πρέπει να προσλάβει τον χαρακτήρα οργανωμένης προσπάθειας, ώστε να μπορούν όλοι οι άνθρωποι να ενημερώνονται, να πληροφορούνται και να παρακολουθούν τις εξελίξεις και τα νέα επιτεύγματα σε κάθε τομέα.

Τι είναι η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση;

Τροποποιήσεις στο περιεχόμενο των παρεχόμενων γνώσεων και σπουδών προκειμένου να μπορούν να εναρμονιστούν στα νέα δεδομένα, καθώς πολλοί νέοι σήμερα θα καταφύγουν για σπουδές στο εξωτερικό.

Ποια είναι η αξία της Παιδείας;

- **Πνευματικά:** διαμορφώνει το πνευματικό υπόβαθρο του ατόμου, καθώς καλλιεργεί τις νοητικές του δυνάμεις και τα γνωστικά του ενδιαφέροντα. Παράλληλα, αναπτύσσει την κρίση του, τον προβληματισμό, την γόνιμη αμφιβολία και το άτομο μπορεί εύκολα να απαλλαχθεί από στερεότυπα και προκαταλήψεις.
- **Πολιτικά:** συντελεί στην υγιή πολιτικοποίηση του ατόμου. Το άτομο αντιλαμβάνεται την ανάγκη ενεργούς συμμετοχής στο πολιτικό «γίγνεσθαι». Μέσω της Παιδείας μπορεί και αγωνίζεται για την εδραίωση της δημοκρατίας, της ελευθερίας, της αξιοκρατίας. Μέσω αυτής το άτομο αντιλαμβάνεται την ανάγκη να αγωνίζεται για τη κατοχύρωση των συμφερόντων και των δικαιωμάτων του.
- **Κοινωνικά:** συμβάλλει στην ομαλή κοινωνικοποίηση του ατόμου. Ο άνθρωπος μέσω της απόκτησής της αντιλαμβάνεται τη σπουδαιότητα σύναψης υγιών ανθρωπίνων σχέσεων, οι οποίες θα στηρίζονται στον διάλογο και τον αμοιβαίο σεβασμό. Παράλληλα, ενισχύεται το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης και περιορίζονται φαινόμενα που υποθάλπουν την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας.
- **Ηθικά:** διαμορφώνει το ηθικό υπόβαθρο του ατόμου. Η Παιδεία, καθώς θέτει στο κέντρο των επιδιώξεών της τον ίδιο τον άνθρωπο, υποδεικνύει υγιή πρότυπα συμπεριφοράς καλλιεργώντας ηθικές αξίες και μλώντας τον άνθρωπο σε έναν ηθικό τρόπο ζωής. Ειδικά ο νέος ασκεί την αυτοκριτική του με σκοπό την βελτιστοποίηση της συμπεριφοράς του και την πρόταξη του κοινού καλού πιο πάνω από το ατομικό συμφέρον.
- **Ψυχικά:** μέσω της Παιδείας καλλιεργούνται ψυχικές αρετές και καταπολεμώνται δυσάρεστα συναισθήματα. Ο άνθρωπος αποκτά μια διαφορετική στάση ζωής που διέπεται από αγωνιστικότητα, δημιουργικότητα και ζωντάνια.
- **Πολιτιστικά:** προωθούνται τα γράμματα, οι τέχνες και ευρύτερα ο πολιτισμός. Το άτομο έρχεται σε επαφή με πολιτιστικά επιτεύγματα σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο και συνειδητοποιεί πως είναι αναγκαίο να προτάσσεται ο ανθρωπισμός και να υπάρχει σεβασμός απέναντι στο διαφορετικό.
- **Επαγγελματικά:** το άτομο έχει την ευκαιρία να αξιοποιήσει τις ικανότητες και δεξιότητές του, ώστε να συνειδητοποιήσει επαγγελματικές προοπτικές που θα συμβάλουν στην αποκατάστασή του.

Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες απόκτησης Παιδείας;

1. Οι γρήγοροι και αγχωτικοί ρυθμοί της ζωής.
2. Το κλίμα της μαζοποίησης και του κοινωνικού κομφορμισμού.
3. Τα αρνητικά προβαλλόμενα πρότυπα από τα ΜΜΕ.
4. Η κρίση που διέρχεται ο θεσμός της οικογένειας.

5. Το πνεύμα του ατομικισμού της εποχής.
6. Ο υλικός ευδαιμονισμός και η αναγωγή του χρήματος σε υπέρτατη αξία.
7. Ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης.
8. Η αδιαφορία των πνευματικών ανθρώπων για το κοινωνικό σύνολο.
9. Τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα.

Ποιες οι προτάσεις σας για τη διά βίου Παιδεία;

- **Νέες τεχνολογίες:** Το διαδίκτυο αποτελεί άμεση πηγή πληροφοριών και αποτελεί εργαλείο σημαντικό για τη δια βίου μόρφωση.
- **Κράτος:** Η πολιτεία μπορεί να οργανώσει επιμορφωτικά σεμινάρια που ενδιαφέρουν όλους τους ανθρώπους. Επιπλέον, τα ανοικτά πανεπιστήμια παρέχουν τη δυνατότητα σε άτομα να μορφωθούν ή να επιμορφωθούν σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής τους.

Ποιος ο ρόλος του σχολείου στην αντιμετώπιση καθημερινών προβλημάτων;

- **Πνευματική καλλιέργεια των νέων:** Η διαμόρφωση σκεπτόμενων ανθρώπων με οξύνουσα και κριτική ικανότητα αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση της κοινωνικής προόδου και πηγάζει από την κατάλληλη εκπαίδευση από όλες τις βαθμίδες της. Το νεαρό άτομο μέσα από τη διεύρυνση των πνευματικών του οριζόντων και την ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού θα μπορεί να προβαίνει σε γόνιμη αμφισβήτηση των «κακώς κειμένων» και να αντιστέκεται σθεναρά στις προσπάθειες των ΜΜΕ για παραπληροφόρηση και προπαγάνδα.
- **Κοινωνική και πολιτική ενεργοποίηση:** Το σχολείο οφείλει να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε να διασφαλισθεί η εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Ένα υγιές σχολείο πρέπει να εθίζει το άτομο στο πνεύμα της συλλογικότητας και της συνεργασίας, ώστε να καλλιεργείται η κοινωνική συνείδηση που θα βοηθήσει τον νέο να προτάσσει το συλλογικό συμφέρον πιο πάνω από το ατομικό.
- **Ηθική και ψυχική διαπαιδαγώγηση των νέων:** Το σχολείο είναι ανάγκη να μεταγγίζει αξίες, αρχές και υγιή πρότυπα και να αποβλέπει στη διάπλαση προσωπικοτήτων με ηθικά χαρακτηριστικά. Η εμφύσηση ιδανικών από τους εκπαιδευτικούς στους μαθητές είναι αναγκαία, ιδιαίτερα στην εποχή μας που κατακλύζεται από αμοραλιστικά φαινόμενα.
- **Καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής:** Στόχος ενός σύγχρονου σχολείου οφείλει να είναι η αναβάθμιση της αισθητικής αγωγής των μαθητών και η μύηση τους στο ωραίο και την τέχνη. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούν να διακρίνουν τα προϊόντα υποκοουλτούρας και εμπορευματοποιημένης τέχνης και να αντιστέκονται στη λεγόμενη «μαζική κουλτούρα».

- **Διαμόρφωση εθνικής και οικουμενικής συνείδησης:** Με την αρωγή του σχολείου γίνεται ευκολότερη η ύπαρξη πολιτών με εθνικό και διεθνιστικό φρόνημα, εφόσον η παιδεία οδηγεί στην καλλιέργεια της εθνικής και οικουμενικής συνείδησης.
- **Περιβαλλοντική αγωγή:** Η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης στους νέους, ιδιαίτερα σε μια εποχή που κυριαρχεί η αδιαφορία για το φυσικό περιβάλλον. Η σωστή εκπαίδευση μπορεί να μυήσει τον νέο σε έναν πιο οικολογικό τρόπο ζωής, ενώ παράλληλα θα συντελέσει και στην αειφόρο ανάπτυξη εξασφαλίζοντας το μέλλον των επερχόμενων γενιών.

Ποια προβλήματα αντιμετωπίζει η σύγχρονη εκπαίδευση;

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αντιμετωπίζει ορισμένα προβλήματα που έχουν οδηγήσει στην απαξίωσή του σε μεγάλο βαθμό από εκπαιδευτικούς και μαθητές. Ειδικότερα τα προβλήματα που ανακύπτουν είναι:

- **Απουσία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού:** Τα προγράμματα σπουδών διαφοροποιούνται ανάλογα με τις αλλαγές που συντελούνται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Πραγματοποιούνται τροποποιήσεις που αποπροσανατολίζουν τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς.
- **Τεχνοκρατικός προσανατολισμός της εκπαίδευσης:** στο πλαίσιο μιας τεχνοκρατικής κοινωνίας, το ανθρωπιστικό περιεχόμενο σπουδών έχει παραγκωνιστεί. Το εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο θα μπορέσει να παράγει επιστήμονες και τεχνοκράτες, ενώ παράλληλα αδιαφορεί για κλασικές, ανθρωπιστικές σπουδές. Η γνώση αντιμετωπίζεται χρησιμοθηρικά και η ουσιαστική παιδεία υπονομεύεται.
- **Παρωχημένο περιεχόμενο σπουδών:** ακόμα και σήμερα το ελληνικό σχολείο παραμένει ένας απλός θεατής των εξελίξεων, σε θέματα εκπαίδευσης, σύγχρονων ευρωπαϊκών κρατών. Αυτό δείχνει ότι παραμένει εκτός πραγματικότητας, αδυνατώντας να βοηθήσει τους νέους σε έναν υγιή κοινωνικό προσανατολισμό.
- **Εκπαιδευτικές ανισότητες:** οι διαμορφωμένες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες καθιστούν κάποιους μαθητές θύματα ανισοτήτων, καθώς η δωρεάν εκπαίδευση στην Ελλάδα παραμένει ένα «κενό γράμμα».
- **Εξετασιοκεντρικός χαρακτήρας:** Οι πανελλήνιες εξετάσεις έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία στη ζωή των νέων, με αποτέλεσμα το Λύκειο να θεωρείται από αυτούς ως ο «προθάλαμος» για την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο. Έτσι, οι μαθητές στρέφουν την προσοχή τους στα μαθήματα της κατεύθυνσης τους ή του επιστημονικού πεδίου που επιλέγουν και αδιαφορούν πλήρως για τα μαθήματα γενικής παιδείας.
- **Μηχανιστική μάθηση:** Οι μαθητές διακονίζουν την αναχρονιστική μέθοδο της αποστήθισης για την επιτυχία τους στις εξετάσεις, χωρίς να ασκούν την κριτική

τους σκέψη, που θα τους βοηθούσε να αντλήσουν ουσιαστική παιδεία και όχι αποσπασματικές γνώσεις.

- **Ανεπάρκεια υλικοτεχνικής υποδομής:** Δεν υπάρχουν τα απαραίτητα εποπτικά μέσα (Η/Υ, σύνδεση στο διαδίκτυο, βιβλιοθήκες κ.ά.) που να ανταποκρίνονται στις νέες εξελίξεις.

Πώς συμβάλλει το σχολείο στην πολιτικοποίηση των μαθητών;

Το σχολείο ως μικρογραφία της κοινωνίας οφείλει να προετοιμάζει υγιώς τον νέο, ώστε να διαμορφώσει κριτική σκέψη και να μπορεί να συμμετέχει στα πολιτικά δρώμενα. Καλλιεργώντας την ευθύνη για συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες του σχολείου και εμποτίζοντας τον νέο με δημοκρατικές αξίες και ιδανικά θα πετύχει αυτόν τον σκοπό.

► Χαρακτηριστικά ενός δημοκρατικού σχολείου:

- Διάλογος
- Δικαιοσύνη
- Γνωστοποίηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων
- Ύπαρξη μαθητικών κοινοτήτων
- Ισότητα ευκαιριών
- Ισότιμη αντιμετώπιση των μαθητών

► Μαθητικές κοινότητες: Οι μαθητικές κοινότητες ως παιδαγωγικός θεσμός είναι στενά συνδεδεμένες με την εκπαιδευτική διαδικασία, αποτελώντας χώρο για την ανάπτυξη της μαθητικής πρωτοβουλίας στο σχολείο.

Σκοπός:

- Ανάπτυξη μαθητικής πρωτοβουλίας μέσα στο σχολείο μέσω του διαλόγου και της συνεργασίας.
- Εθισμός των μαθητών στη συλλογική δράση, την υπευθυνότητα μέσω της γνώσης των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μαθητών.
- Κατοχύρωση της ελεύθερης διακίνησης ιδεών, ελεύθερης έκφρασης και ανάπτυξης της προσωπικότητας κάθε μαθητή.
- Ανάπτυξη της υπευθυνότητας, καθώς οι μαθητές κρίνουν και εκτιμούν το νόημα κάθε δραστηριότητας στο πλαίσιο του σχολείου.

Πώς μπορεί να υλοποιηθεί η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση;

Η «ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση» ορίζει ένα πεδίο ιδεών και εφαρμογών που αφορά την ταυτότητα του ευρωπαίου πολίτη, όπως εξελίσσεται κάτω από τις σύγχρονες απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης. Για τον προσδιορισμό αυτής της δυ-

ναμικής στον ευρωπαϊκό χώρο αναλύονται οι παράμετροι που συνιστούν αυτή την πολιτική και ειδικότερα οι σκοποί της εκπαίδευσης, ώστε να ανταποκρίνονται στις νέες ανάγκες των πολιτών της Ε.Ε.

Στόχοι διδασκαλίας:

A. Γνώσεις:

1. Να εφοδιάσει τους μαθητές με κάποιες γνώσεις για την κατανόηση του ευρωπαϊκού τοπίου και των βασικών διαφορών και ομοιοτήτων του φυσικού περιβάλλοντος και των τρόπων ζωής.
2. Να εξετάζει πολιτικο-οικονομικές τάσεις και πολιτικές όσον αφορά τα αποτελέσματά τους στην ευρωπαϊκή κοινωνία.
3. Να αποδίδει προσοχή και κατανόηση στη διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρώπου και φύσης στο περιβάλλον και τις συνέπειες για το παρόν και το μέλλον.
4. Να καλλιεργεί τη γνώση, όπου είναι δυνατό, με την άμεση εμπειρία για την πλούσια ποικιλομορφία της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.
5. Να διασφαλίζει την κατάλληλη πληροφόρηση των μαθητών και την κατανόηση τόσο των συνεπειών του ευρωπαϊκού πλουραλισμού και της διαφορετικότητας όσο και των ιδεών που συμβάλλουν στην ευρύτερη ενότητα και συνεργασία για την αντιμετώπιση της σύγκρουσης και της διάστασης απόψεων.
6. Να βοηθά τους μαθητές να κατανοούν τις κοινωνικές δομές και τα ήθη, τους θεσμούς, τα ζητήματα και τα προβλήματα της σύγχρονης ευρωπαϊκής κοινωνίας.
7. Να καλλιεργεί τη γνώση και την κατανόηση των διεθνών τάσεων, των τρόπων σκέψης και των μορφών συμπεριφοράς που αλλάζουν την ευρωπαϊκή κοινωνία και τείνουν να επηρεάσουν το μέλλον των μαθητών ως ώριμων ενηλίκων.

B. Δεξιότητες:

1. Να κάνει τους μαθητές ικανούς να μιλούν μια τουλάχιστον ευρωπαϊκή γλώσσα εκτός από τη μητρική τους σε επίπεδο που να διασφαλίζει την αποτελεσματική επικοινωνία.
2. Να αναπτύσσει τις κοινωνικές δεξιότητες σε συνδυασμό με τις γλωσσικές δεξιότητες ως μέσο αποτελεσματικής επικοινωνίας.
3. Να ενισχύει τις βασικές μαθησιακές δεξιότητες και τις ανώτερες γνωστικές δεξιότητες.
4. Να παρέχει ευκαιρίες στους μαθητές για την εξάσκηση πολιτικών δεξιοτήτων.

(Πηγή: diapolis.auth.gr)

Το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να προσαρμοστεί στη σημερινή εποχή. Οι μαθητές, το κέντρο κάθε προσπάθειας στην εκπαίδευση, πρέπει να προετοιμάζονται για τον κόσμο, για διεθνή ανταγωνισμό, όχι για το στενό ελληνικό χώρο. Τα βασικά στοιχεία που πρέπει να αποκομίζει ο μαθητής μέσα από το σχολείο είναι η ικανότητα για κριτική σκέψη, η συγκέντρωση πληροφοριών από πολλαπλές πηγές, η αξιολόγηση των πηγών, η σύνθεση. Η μάθηση να εστιάζει στον τρόπο μάθησης για ένα κόσμο που συνέχεια αλλάζει και όχι σε αποστήθιση πληροφοριών. Να μην χανόμαστε σε επουσιώδη πράγματα και να χάνονται οι καλές προθέσεις σε πολυπλοκότητα. Να εμβραθύνουμε στην ελληνική γλώσσα, στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία, στον Πλάτωνα και Αριστοτέλη, στην βαθιά ουσιαστική αγάπη για τη χώρα μας που θα τους συνοδεύει όταν βρίσκονται έξω από τα σύνορά της. Είναι σημαντικό στις μέρες μας να δημιουργούμε χαρακτήρες και προσωπικότητες, είναι το ίδιο σημαντικό με το να δίνουμε γνώσεις.

Εφημ. Η Καθημερινή, Μαριαλένα Σπυροπούλου, 14.05.2015

Λεξιλόγιο (ΛΕΞΕΙΣ – ΛΕΚΤΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ – ΦΡΑΣΕΙΣ) για την ενότητα

1. Στροφή στην ανθρωπιστική παιδεία.
2. Τεχνοκρατική παιδεία μοχλός οικονομικής ανάπτυξης.
3. Αποκτώ δεξιότητες, αποκτώ εφόδια.
4. Εντείνω τη δημιουργικότητα.
5. Καλλιεργώ το πνεύμα, την κρίση, τη φαντασία.
6. Παιδαγωγικός ρόλος του σχολείου.
7. Φλέγον ζήτημα η βελτίωση της εκπαίδευσης.
8. Μαθησιακές δυσκολίες, προβλήματα.
9. Εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης.
10. Υποβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού.
11. Αναβάθμιση τεχνολογικής εκπαίδευσης.
12. Ενσταλάζω αξίες, αρχές.
13. Μεταλαμπάδευση γνώσεων, σοφίας.
14. Μνώ τον νεαρό μαθητή στη γνώση.
15. Εγκολπώνομαι ηθικές αξίες μέσω της Παιδείας.
16. Ενστερνισμός απόψεων.
17. Δημοκρατικό σχολείο.
18. Παιδευτικός ρόλος σχολείου.
19. Απόκτηση πνευματικής ωριμότητας.
20. Καθολική παιδεία.

Α. ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι θεμελιώδεις αξίες της παιδείας

Η σημασία της παιδείας είναι κομβική, τόσο για την προσωπική ανάπτυξη του κάθε ανθρώπου χωριστά όσο και για τη συνολική ανάπτυξη μιας χώρας. Γι' αυτό και η παιδεία θα έπρεπε να βρίσκεται στην κορυφή των προτεραιοτήτων μας. Επειδή όμως το θέμα της παιδείας είναι εξαιρετικά σύνθετο, πολλές φορές χάνουμε το δάσος για τα δέντρα. Θα ήθελα λοιπόν να υπενθυμίσω κάποιες θεμελιώδεις, κατά τη γνώμη μου, αξίες που πρέπει να συναποτελούν τον κεντρικό άξονα των σχετικών προβληματισμών.

Ερμηνεία και διαχείριση, όχι αναπαραγωγή: Η παιδεία στη χώρα μας εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να αντανακλά τις αξίες της εποχής στην οποία θεμελιώθηκε. Παρά τις διάφορες μεταρρυθμίσεις και προσαρμογές που επιχειρήθηκαν κατά καιρούς, εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται σε υπερβολικό βαθμό από αξίες που μας κληροδότησε ο 19ος αιώνας. Παλιότερα η πρόσβαση στην πληροφορία ήταν εξαιρετικά δυσχερής και αυτό που έκανε κάποιους (και αργότερα κάποιες) να ξεχωρίζουν ήταν η ικανότητά τους να αναπαράγουν τη γνώση που αποκτούσαν. Η βασική μέθοδος ήταν η αποστήθιση.

Σήμερα πλέον ζούμε σε έναν κόσμο που κολυμπά μέσα σε μια σχεδόν απεριόριστη ποσότητα πληροφορίας. Η απάντηση σε ένα ερώτημα εξαρτάται απλουστάτα από την ευκολία της πρόσβασής μας στο Διαδίκτυο. Αυτό όμως που δεν είναι καθόλου αυτονόητο, είναι η ερμηνεία και διαχείριση της τεράστιας αυτής ποσότητας πληροφοριών. Το ποιο ερώτημα θα θέσει κανείς είναι πιο σημαντικό από το ποια απάντηση θα λάβει, ενώ η σύνθεση είναι πολύ πιο σημαντική από την αποδελτίωση. Αντί λοιπόν το εκπαιδευτικό σύστημα να βασίζεται στην αποστήθιση, όπως συμβαίνει τώρα, θα έπρεπε να ενθαρρύνει και να καλλιεργήσει την κριτική ικανότητα. Είναι μάλιστα προφανές πως ο αναπροσδιορισμός αυτός δεν είναι απαραίτητος μόνο για την ανθρώπινη ανάπτυξη αλλά και για την επιβίωση της δημοκρατίας.

Ικανότητα απόκτησης καινούργιων δεξιοτήτων σε μόνιμη βάση. Είναι σχεδόν κοινότοπη η διαπίστωση πως η τεχνολογική επανάσταση έχει προκαλέσει τεράστιες ανατροπές στην οικονομία και πως μεταμορφώνει τα δεδομένα της απασχόλησης με ταχύτατους ρυθμούς. Η κυρίαρχη σήμερα αντίληψη πως στόχος των σπουδών είναι η απόκτηση ορισμένων συγκεκριμένων δεξιοτήτων που αποτυπώνονται σ' ένα πτυχίο, το οποίο και εξασφαλίζει την αντίστοιχη «επαγγελματική αποκατάσταση», έχει όλο και πιο περιορισμένη εφαρμογή. Η επαγγελματική αγορά χαρακτηρίζεται από μεγάλη αβεβαιότητα και ρευστότητα και αυτό απαιτεί πάνω απ' όλα τη δυνατότητα να μπορεί κανείς να εξελίσσεται συνεχώς. Η συνεχής, όμως, αυτή εξέλιξη και προσαρμογή δεν είναι κάτι που διαθέτουμε αυτόματα. Είναι μια δεξιότητα που αποκτούμε μέσω της μάθησης και που πρέπει να παρέχει το εκπαιδευτικό σύστημα.

Ποικιλία αντί ομοιομορφίας: Ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να προσαρμόζεται στους χρήστες του και επομένως να λειτουργεί με πολλαπλές ταχύτητες. Πρέπει, για παράδειγμα, να βοηθά ταυτόχρονα τους ταλαντούχους να γίνουν άριστοι, αλλά και τους πιο αδύναμους να ξεπεράσουν τις αδυναμίες τους. Πρέπει να μη θέτει προσκόμματα στις οικογένειες που διαθέτουν τους πόρους για να επιδιώξουν μια υψηλότερου επιπέδου παιδεία για τα μέλη τους, αλλά ταυτόχρονα να ενισχύει όσους είναι μεν ικανοί αλλά δεν διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους. Τα ακριβά ιδιωτικά σχολεία πρέπει να συνυπάρχουν με τα πρότυπα δημόσια σχολεία αριστείας. Τα δημόσια σχολεία και πανεπιστήμια που το επιθυμούν θα πρέπει να μπορούν να επιλέγουν τα προγράμματα σπουδών τους, τις παιδαγωγικές μεθόδους τους, τις γλώσσες διδασκαλίας τους κλπ., και να κρίνονται με βάση τα αποτελέσματά τους. Οι πρακτικές αυτές προφανώς και δεν είναι συμβατές με το σημερινό υπέρμετρα συγκεντρωτικό και τυπολατρικό σύστημα.

Προτεραιότητα στους χρήστες έναντι των λειτουργιών: Προφανώς, η ποιότητα της παιδείας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των λειτουργιών της, καθώς και τις συνθήκες εργασίας τους. Κακά εκπαιδευμένοι και κακοπληρωμένοι δάσκαλοι δεν πρόκειται να παράγουν καλούς μαθητές. Από την άλλη όμως, η αίσθηση του καθήκοντος και η ευθύνη που επιτάσσει η παροχή της μόρφωσης είναι χαρακτηριστικά που δεν εγγυάται από μόνος του ένας καλός μισθός. Όλοι μας έχουμε προσωπικά παραδείγματα δασκάλων που έκαναν κάτι παραπάνω για εμάς και γνωρίζουμε την τεράστια σημασία που είχαν οι πράξεις αυτές για τη μετέπειτα διαμόρφωσή μας. Είναι επομένως επιτακτικό, οι καλύτεροι δάσκαλοι να τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης σε σχέση με τους λιγότερο καλούς.

Είναι αναμφίβολο πως οι αποφάσεις που θα μετουσιώσουν τις θεμελιώδεις αυτές αρχές σε πράξη δεν είναι ούτε αυτονόητες ούτε εύκολες. Αν όμως δεν γίνουν πυξίδα μας, δεν πρόκειται να καταφέρουμε τίποτα.

Στάθης Καλύβας, εφημ. *Η Καθημερινή*, 12.03.2017

β. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

«Αναφορά στον Γκρέκο»

«Ήμουν σαν ένα μικρό καταστολισμένο σφαγάρι κι ένιωθα μέσα μου περφάνια και φόβο· μα το χέρι μου ήταν σφηνωμένο βαθιά μέσα στη φούχτα του πατέρα μου κι αντρείυόμουν...

Ο πατέρας μου έσκυψε, άγγιξε τα μαλλιά μου, με χάδεψε· τινάχτηκα· ποτέ δε θυμόμουν να μ' έχει χαδέψει· σήκωσα τα μάτια και τον κοίταξα τρομαγμένος. Είδε πως τρόμαξα, τράβηξε πίσω το χέρι του:

— Εδώ θα μάθεις γράμματα, είπε, να γίνεις άνθρωπος· κάμε το σταυρό σου.
 Ο δάσκαλος πρόβαλε στο κατώφλι· κρατούσε μια μακριά βίτσα και μου φάνηκε άγριος, με μεγάλα δόντια, και κάρφωσα τα μάτια μου στην κορφή του κεφαλιού του να δω αν έχει κέρατα· μα δεν είδα, γιατί φορούσε καπέλο.
 — Ετούτος είναι ο γιος μου, του 'πε ο πατέρας μου.
 Ξέμπλεξε το χέρι μου από τη φούχτα του και με παρέδωσε στο δάσκαλο.
 — Το κρέας δικό σου, του 'πε, τα κόκαλα δικά μου· μην τον λυπάσαι, δέρνε τον, κάμε τον άνθρωπο.
 — Έγνοια σου, καπετάν Μιχάλη· έχω εδώ το εργαλείο που κάνει τους ανθρώπους, είπε ο δάσκαλος κι έδειξε τη βίτσα.
 (...) Και τα μάτια μας τέσσερα· αταξίες δε θέλει, μήτε γέλια, μήτε φωνές στο διάλειμμα· και σταυρό τα χέρια. Και στον δρόμο, όταν δούμε παπά, να του φιλούμε το χέρι. «Τα μάτια σας τέσσερα, κακομοίρηδες, γιατί αλλιώς, κοιτάχτε εδώ!», είπε και μας έδειξε το βούρδουλα. «Δε λέω λόγια, θα δείτε έργα!» Κι αλήθεια είδαμε· όταν κάναμε καμιά αταξία ή όταν δεν ήταν στα κέφια του, μας ξεκούμπωνε, μας κατέβαζε τα πανταλονάκια και μας έδερνε κατάσαρκα με το βούρδουλα· κι όταν βαριόταν να ξεκουμπώσει, μας έδινε βουρδουλιές στ' αυτιά, ωσότου έβγαινε αίμα.»

Νίκος Καζαντζάκης, *Αναφορά στον Γκρέκο*, εκδόσεις Καζαντζάκη

Θέματα

A Να γίνει η περίληψη της πρώτης και δεύτερης παραγράφου του κειμένου α σε 50-60 λέξεις. (μονάδες 10)

B.1 Να σημειώσετε Σ(Σωστό) ή Λ(Λάθος) για καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις σύμφωνα με το νόημα του κειμένου α:

- Η απόκτηση Παιδείας επηρεάζει πρωτίστως την προσωπική ανάπτυξη του κάθε ανθρώπου.
- Η σωστή διαχείριση της γνώσης και όχι η αναπαραγωγή της είναι το ζητούμενο της εποχής μας.
- Η απόκτηση ορισμένων συγκεκριμένων δεξιοτήτων που αποτυπώνονται σ' ένα πτυχίο, το οποίο και εξασφαλίζει την αντίστοιχη «επαγγελματική αποκατάσταση» θεωρείται μια παρωχημένη άποψη που δεν ανταποκρίνεται στη σύγχρονη πραγματικότητα.
- Η συνεχής εξέλιξη είναι κάτι που προσφέρει το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα.
- Η ποιότητα της παιδείας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των λειτουργιών της. (μονάδες 15)

B.2 α) Να καταγράψεις από το κείμενο β 3 φράσεις που δείχνουν τη συμπερι-

φορά και τη στάση των μεγάλων απέναντι στον μαθητή στο σχολείο και 3 φράσεις που δείχνουν τις σκέψεις που κάνει ο μαθητής για τους μεγάλους. (μονάδες 8)

β) Να αναφέρετε από το κείμενο β δυο φράσεις που εμπεριέχουν θετικά συναισθήματα και τρεις φράσεις με αρνητικό συναίσθημα. (μονάδες 7)

B.3 α) Στο κείμενο β κυριαρχεί η πρωτοπρόσωπη αφήγηση. Κάποια σημεία, όμως, είναι διαλογικά. Γιατί υπάρχει αυτή η διαφοροποίηση;

β) Να καταγράψετε μέσω ενός παραδείγματος το είδος του αφηγητή ανάλογα με τη συμμετοχή του στα γεγονότα και το είδος της εστίασης. (μονάδες 15)

Γ Σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων να καταγράψεις τις σκέψεις και τα συναισθήματα σου για τον τρόπο εκπαίδευσης που περιγράφεται στο απόσπασμα β. Πώς διαφοροποιείται από έναν σύγχρονο τρόπο διδασκαλίας; (μονάδες 15)

Δ «Η κυρίαρχη σήμερα αντίληψη πως στόχος των σπουδών είναι η απόκτηση ορισμένων συγκεκριμένων δεξιοτήτων που αποτυπώνονται σ' ένα πτυχίο, το οποίο και εξασφαλίζει την αντίστοιχη «επαγγελματική αποκατάσταση», έχει όλο και πιο περιορισμένη εφαρμογή. Η επαγγελματική αγορά χαρακτηρίζεται από μεγάλη αβεβαιότητα και ρευστότητα και αυτό απαιτεί πάνω απ' όλα τη δυνατότητα να μπορεί κανείς να εξελίσσεται συνεχώς». Με βάση την παραπάνω άποψη του κειμένου α να συντάξετε ένα άρθρο για την τοπική εφημερίδα του Δήμου σας στο οποίο θα αναφερθείτε στην αξία της δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης. (250-300 λέξεις) (μονάδες 30)

Πρόσθετες ασκήσεις

1 α) Να εντοπίσετε τη δομή και τον τρόπο ανάπτυξης της 4^{ης} παραγράφου του κειμένου α.

β) Να εντοπίσετε τον τρόπο που υλοποιείται η συνοχή μεταξύ των περιόδων της 1^{ης} παραγράφου του κειμένου α.

2 Το κείμενο α που διαβάσατε είναι άρθρο. Να καταγράψετε πέντε χαρακτηριστικά του επιβεβαιώνοντας τις απαντήσεις σας με αναφορές από το κείμενο.

3 α) Να καταγράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου α: θεμελιώδεις, δυσχερής, ενθαρρύνει, ομοιομορφίας, κοινότοπη.

β) Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις των παρακάτω προτάσεων με άλλες, ώστε το ύφος να γίνεται πιο οικείο.

Θα ήθελα λοιπόν να υπενθυμίσω κάποιες θεμελιώδεις, κατά τη γνώμη μου, αξίες που

πρέπει να συναποτελούν τον κεντρικό άξονα των σχετικών προβληματισμών.

Είναι σχεδόν κοινότοπη η διαπίστωση πως η τεχνολογική επανάσταση έχει προκαλέσει τεράστιες ανατροπές στην οικονομία και πως μεταμορφώνει τα δεδομένα της απασχόλησης με ταχύτατους ρυθμούς.

Πρέπει να μη θέτει προσκόμματα στις οικογένειες που διαθέτουν τους πόρους για να επιδιώξουν μια υψηλότερου επιπέδου παιδεία για τα μέλη τους.

Από την άλλη όμως, η αίσθηση του καθήκοντος και η ευθύνη που επιτάσσει η παροχή της μόρφωσης είναι χαρακτηριστικά που δεν εγγυάται από μόνος του ένας καλός μισθός.

Είναι αναμφίβολο πως οι αποφάσεις που θα μετουσιώσουν τις θεμελιώδεις αυτές αρχές σε πράξη δεν είναι ούτε αυτονόητες ούτε εύκολες.

4 Ποιο είναι το κυρίαρχο ρηματικό πρόσωπο στο κείμενο β; Να αιτιολογήσετε τη χρήση του.

---

* Σχέσεις αλληλεπίδρασης στον χώρο της εκπαίδευσης
